

JÄLKIHUOLLON SOSIAALIOHJAUS ITSENÄISTYMISTÄ
TUKEMASSA

Sauli Soini
Opinnäytetyö, kevät 2015
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Päihteet ja syrjäytyminen
Sosionomi YAMK

TIIVISTELMÄ

Soini, Sauli. Jälkihuollon sosiaaliohjaus itsenäistymistä tukemassa. Helsinki, kevät 2015, 81 s., 6 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, Päihteet ja syrjäytyminen, sosionomi YAMK.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia lastensuojelun jälkihuollon sosiaaliohjausta nuorten itsenäistymisen tukemisessa yhdessä kunnassa. Toinen tutkimuksen tehtävä oli luoda rakennetta toimivaan jälkihuollon sosiaaliohjauksen asiakassuunnitelmaan.

Tutkimuksen aineistoina olivat tutkimuskunnan jälkihuolto nuorten teemahaastattelut, jälkihuollon asiakassuunnitelmat ja tutkimuskunnan sijais- ja jälkihuoltotiimin Tuplatiimi-työskentelyssä tuottama aineisto. Analyysitapana oli teoriasidonnainen sisällönanalyysi.

Aineiston perusteella sosiaaliohjauksen suunnitelmallisen työskentelyn teemoiksi nostettiin asumisen tukeminen, itsenäistymisen ja elämänhallinnan tukeminen, ohjaus ja tuki asioiden hoidossa, ohjaus mielenterveys- ja päihdeasioissa, sekä henkinen tuki ja tsemppaus.

Tutkimuksen perusteella jälkihuolto nuorta hyvin tukeva sosiaaliohjaus on avointa ja sensitiivistä, mutta jäykkää ohjausta, jossa nuorelta edellytetään asioita ja nuorta vastuutetaan yhteistyöhön ja omien asioidensa hoitamiseen. Sosiaaliohjauksessa hyvällä ja läsnä olevalla vuorovaikutuksella voidaan luoda sellainen suhde, että nuori voi kestää myös patistelun ja tuuppimisen asioidensa hoidossa.

Sosiaaliohjauksen suunnitelman tarkoitus on konkretisoida jälkihuollon asiakassuunnitelmassa olevia tavoitteita. Sosiaalisuunnitelman tavoitteet tulisi pyrkiä jakamaan mahdollisimman pieniin osatavoitteisiin, jotta tavoitteiden saavuttaminen mahdollistuu ja nuoren osallisuus omien asioidensa hoitamiseen vahvistuu.

Asiasanat: jälkihuolto, sosiaaliohjaajat, itsenäistyminen, elämänhallinta, suunnitelmat

ABSTRACT

Soini, Sauli. Social counselling of after-care supporting independence. Helsinki, spring 2015, 81 p., 6 appendices.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Intoxicant and Social Exclusion. Degree: Master of Social Services.

The primary objective of this study was to investigate child protection after-care social counselling in supporting the youth becoming independent within one municipality. The secondary objective of this study was to create a framework for a functional after-care social counselling customer plan.

The data for this study was collected from theme interviews with after-care customers, after-care customer plans, and data collected from the Tuplatiimi field work material. The analytical method of this study was theory-based analysis.

Based on the data, the themes for working with a systematic plan for social counselling were supporting independent living, supporting life management and becoming independent, counselling and support in everyday life situations, counselling in matters concerning substance abuse or mental health, emotional support and encouragement.

Main results were, that effective and supportive counselling is open and sensitive yet assertive. The youth in after-care should be expected to carry responsibility for being cooperative and independent. Effective after-care counselling can help create a relationship where the youth feels supported while being pushed towards greater independence.

The purpose of the plan for social counselling is to make after-care customer plan objectives more concrete. The objectives should be divisible into smaller specific objectives that are achievable and the youth experiences success and involvement in managing his/her own affairs.

Keywords: after-care, social counsellors, becoming independent, life management, plans

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LASTENSUOJELUN JÄLKIHOULLON SOSIAALIOHJAUS	10
2.1 Sosiaaliohjauksen tehtäväkuvan määrittelyä ja uusi sosiaalihuoltolaki	10
2.2 Lastensuojelun organisaatio tutkimuskunnassa	13
2.3 Kunnassa aiemmin tehty jälkihuollon kehittämistyö.....	14
2.4 Jälkihuollon sosiaaliohjaus tutkimuskunnassa.....	15
3 NUOREN ITSENÄISTYMINEN JA ELÄMÄNHALLINTA	17
3.1 Itsenäistyminen ja elämänhallinta.....	17
3.2 Vuorovaikutus.....	21
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
4.1 Laadullinen tutkimus.....	24
4.2 Aineistotriangulaatio	26
4.3 Tutkimustehtävä	27
4.4 Tiedonkeruu	27
4.4.1 Teemahaastattelu	28
4.4.2 Tuplatiimi-työskentely	30
4.4.3 Jälkihuollon asiakassuunnitelmat.....	34
4.5 Aineiston analysointimenetelmät.....	36
5 JÄLKIHOULLON SOSIAALIOHJAUKSEN PROSESSI JA SISÄLTÖ	39
5.1 Jälkihuoltonuoren itsenäistymistä ja elämänhallintaa tukeva sosiaaliohjaus	40
5.1.1 Asuminen nuoren itsenäistymistä tukemassa	41
5.1.2 Sosiaaliohjaus asioiden hoitamista tukemassa	45
5.1.3 Sosiaaliohjausta päihteidenkäyttöön ja mielenterveyteen liittyvissä asioissa.....	49
5.1.4 Henkinen tuki ja tsemppaus sosiaaliohjauksessa	51
5.1.5 Sosiaaliohjaus itsenäistymistä tukemassa	52
5.2 Jälkihuollon sosiaaliohjauksen suunnitelma	55
6 TUTKIMUKSEN ETIIKKA.....	59

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	61
LÄHTEET.....	65
LIITE 1: Nuoren teemahaastattelurunko	70
LIITE 2: Suostumus tutkimukseen	72
LIITE 3: Jälkihuollon sosiaalihojauksen prosessikaavio	73
LIITE 4: Jälkihuollon asiakassuunnitelmakoonti.....	74
LIITE 5: Tuplatiimi-työskentely.....	76
LIITE 6: Teemahaastattelujen koonti	78

1 JOHDANTO

Lapsi tai nuori on oikeutettu jälkihuoltoon, kun hän on ollut huostaan otettuna tai sijoitettuna avohuollon tukitoimena vähintään puoli vuotta. Jälkihuolto-oikeus alkaa heti sijoituksen päättymisen jälkeen ja päättyy viimeistään nuoren täyttäessä 21 vuotta tai viiden vuoden kuluttua siitä, kun hän on ollut viimeksi lastensuojelun asiakkaana kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen (Räty 2010, 496.)

Jälkihuollon järjestäminen ja sen sisältö perustuu lastensuojelulain 30 §:n mukaiseen lapsen tai nuoren kanssa laadittavaan asiakassuunnitelmaan. Jälkihuollon tarve kartoitetaan ja arvioidaan jälkihuoltosuunnitelmassa, johon on kirjattava erityisen tuen ja avun tarve sekä käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet. Veloitteeseen sisältyy myös lapsen tai nuoren kasvatuksesta vastuussa olevien aikuisten tukeminen (Räty 2007, 399.)

Lastensuojelulain mukaan kunnan on järjestettävä jälkihuolto lapsen tai nuoren tuen tarpeisiin perustuva 30 §:n 4 momentin mukainen asiakassuunnitelma huomioon ottaen tukemalla lasta tai nuorta sekä hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on, siten kuin tämän lain avohuollon tukitoimia koskevassa 7 luvussa, perhehoitajien tukemista huollon siirron jälkeen koskevassa 46 §:n 2 momentissa, ihmissuhteita ja yhteydenpitoa koskevassa 54 §:ssä sekä tässä luvussa säädetään.

Jälkihuollon päättyessä sosiaalityöntekijän on tarvittaessa laadittava yhdessä nuoren kanssa suunnitelma, johon kirjataan jälkihuollon päättymisen jälkeen nuoren käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet (Lastensuojelulaki 2007).

Jälkihuolto on lastensuojelun osa-alue, joka monien tutkimustenkin mukaan jää herkästi vähemmälle huomiolle kuntien lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijöillä on paljon asiakkaita, jolloin erityisesti täysi-ikäisten kanssa tehtävä jälkihuoltotyö jää

paitsioon. Monissa tutkimuksissa käy ilmi, että nuoria tavataan harvoin, jälkihuoltosuunnitelmia jää tekemättä ja jälkihuoltotyö on kiireessä suunniteltua taloudellista tukemista tai asuntojen myöntämistä (Laitonen 2006; Saarenpää 2008; Saukko 2008).

Jälkihuollon sosiaaliohjaus on jälkihuollon tukitoimi, jolla jälkihuoltonuorelle pyritään saamaan säännöllinen tuki ja ohjaus itsenäistymisen ja elämänhallinnan tueksi. Jälkihuollon tarkoituksena on sijaishuollon tai pitkän avohuollon sijoituksen jälkeen tukea lasta ja nuorta hänen kasvussaan aikuisuuteen ja vastuullisuuteen. Lasta tai nuorta ei voida jättää sijaishuollon jälkeen selviytymään yksin, vaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on varmistuttava siitä, että lapsi saa riittävät valmiudet itsenäiseen elämään. Tähän itsenäiseen elämään liittyy oleellisena osana asumisen järjestäminen sekä koulutuksesta ja toimeentulosta huolehtiminen (Räty 2007, 400.)

Uusi sosiaalihuoltolaki on astunut voimaan jälkihuollon osalta 1.4.2015. Uuteen sosiaalihuoltolakiin on sisällytetty myös sosiaaliohjaukseen ja sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviä tehtäviä. Lain mukaan *sosiaaliohjauksella tarkoitetaan vuorovaikutuksellista yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea, joiden tavoitteena on vahvistaa elämänhallintaa sekä edistää osallisuutta* (Sosiaalihuoltolaki 2015).

Tässä opinnäytteessä tutkin sosiaaliohjauksen sisältöjä, kokemuksia ja vaikutusta yhden eteläisessä Suomessa sijaitsevan pienehkön kunnan sijais- ja jälkihuollossa. Vaikutus ei tässä ole välttämättä selkeä syy-seuraussuhteen vaikutus johonkin asiaan, vaan vaikutus on tässä monimuotoisempi mekanismi, jossa tarkastellaan sitä mikä vaikuttaa jälkihuoltonuoreen, miten vaikuttaa, milloin vaikuttaa ja mihin vaikuttaa (Pohjola, Väyrynen, Kemppainen 2012, 52). Jälkihuoltonuoren kanssa työskentelyyn vaikuttaa nuoren sen hetkinen tunnetila ja mahdollisuus yhteistyöhön, aiemmat kokemukset esimerkiksi viranomaisten kohtaamisesta tai asioiden hoitamisesta, sijoitustausta, perhetausta ja kasvuympäristö ja

vuorovaikutus ja suhteen syntyminen työntekijän kanssa. Tässä tutkimuksessa jälkihuollon sosiaaliohjaus tulee kuvatuksi jälkihuollon asiakassuunnitelmissa, jälkihuoltonuorten haastatteluissa ja jälkihuollon työntekijöiden Tuplatiimi-työskentelyn lopputuloksissa. Tutkimuksen tueksi teoreettisena viitekehyksenä on elämänhallinnan kysymyksiä ja jälkihuoltonuoren itsenäistymistä kuvaavia teorioita sekä vuorovaikutukseen ja dokumentointiin liittyvää tutkimusta ja teoriaa.

Tämän tutkimuksen lähtökohdat ovat myös sosiaaliohjauksen prosessissa, jossa ohjaus nähdään prosessina, joka alkaa siitä, kun nuori tulee sosiaaliohjaukseen ja päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. Prosessiin liittyy olennaisena osana sosiaaliohjauksen suunnitelma, jota arvioidaan noin neljän kuukauden välein. Tämän tutkimuksen puitteissa sosiaaliohjauksen suunnitelmaa ei ole tehty valmiiksi suunnitelmapohjaksi, mutta analyysiosuuden eri aihealueet voivat olla tukemassa sosiaaliohjauksen suunnitelman kehittämistä.

Jälkihuollon sosiaaliohjauksesta on tehty jonkin verran tutkimusta, erityisesti ammattikorkeakoulujen perustutkintojen ja ylempien ammattikorkeakoulututkintojen opinnäytetöitä. Yliopistojen opinnäytetöitä tai väitöskirjoja aiheesta ei oikeastaan ole. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä on tutkittu esimerkiksi vanhemmuuden tukemista tukiasuntotoiminnassa (Launamo 2013), lastensuojelulaitoksen jälkihuoltotyöskentelyn vaikutusta nuoren itsenäistymiseen (Hakoniemi 2013) ja nuorten osallistamista sosiaaliohjauksen toteutumiseen (Kosomaa-Hovatta 2013). Nuorten kokemuksia jälkihuollon sosiaaliohjauksesta tai sosiaaliohjauksen suunnitelmallisuutta ei kuitenkaan ole aiemmin tutkittu.

Tutkimuksen luvussa 2 määritellään sosiaaliohjauksen käsitettä ja tehtävänkuvaava. Luvussa esitellään myös tutkimusympäristö ja tutkimuksen taustatekijät. Luvussa 3 esitellään teoreettista viitekehystä, joka koostuu itsenäistymisen ja elämänhallinnan kysymyksistä sekä vuorovaikutuksen merkityksestä ohjaustyöhön. Luvussa 4 esitellään tutkimuksen kulkua, aineistoja ja metodologisia valintoja. Luvussa 5 on tutkimusaineiston avaaminen, analyysi ja tästä nousevat

johtopäätökset. Luvussa 6 käydään läpi tutkimukseen liittyvät eettiset valinnat ja luvun 7 pohdinnassa kootaan opinnäytetyö yhteen, pohditaan tutkimuksessa nousseita tuloksia ja luodaan katsaus siihen, millaisia jatkotutkimuksia tästä aiheesta voisi tehdä.

2 LASTENSUOJELUN JÄLKIHOULLON SOSIAALIOHJAUS

2.1 Sosiaaliohjauksen tehtäväkuvan määrittelyä ja uusi sosiaalihuoltolaki

Teija Horsman ja Elina Jauhiaisen toimittamassa sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojektin loppuraportti vuodelta 2004 sosiaaliohjausta on selvitetty eri projektikuntien tekemän työn kautta ja toisessa osassa sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden haastattelujen valossa. Raportissa sosiaaliohjauksen määritellään olevan yksilöiden, perheiden ja ryhmien elämänhallinnan ja sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen tähtäävää ehkäisevää kuntoutusta, neuvontaa ja tukea. Tavoitteena on tukea niiden ihmisten yhteiskuntaan osallistumista, joilla on puutteita oman elämänsä hallinnassa ja yhteiskunnan toimintakäytännöissä selviämiseksi. Selvityksessä Horsma ja Jauhiainen ovat jäsentäneet sosiaaliohjausta edellyttäviä tilanteita projektikuntien kokemusten perusteella. Näissä tilanteissa ihmisillä on tyypillisesti vaikeuksia yhteiskuntaan integroitumisessa, asumiseen liittyviä vaikeuksia, työ- tai opiskelupaikkaan liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia huolehtia raha-asioistaan, vaikeuksia hyödyntää yhteiskunnan tarjoamia palveluja, vaikeuksia hoitaa ihmissuhteitaan ja ottaa toiset huomioon, sekä vaikeuksia hahmottaa arkielämää ja suunnitella omaa tulevaisuuttaan (Horsma&Jauhiainen 2004, 42.)

Raportissa todetaan, että käytännössä sosiaaliohjausta tarvitaan silloin, kun ihmisen osallisuus yhteiskunnassa vaarantuu, tai kun ihminen ei selviydy itsenäisesti, mutta ei myöskään osaa tai pysty pyytää apua. Raportin mukaan näissä tilanteissa sosiaaliohjaaja voi opastaa ja ohjata, aktivoida ja motivoida, tukea asiakasta tämän oikeuksien ja velvollisuuksien selvittämisessä, laatia yhdessä asiakkaan ja tämän verkoston kanssa sosiaaliohjauksen suunnitelman, vastata suunnitelman toteuttamisesta ja arvioinnista sekä koota ja raportoida asiakastyössä kertyvän tiedon eteenpäin. Sosiaaliohjaus on usein kiinteä osa sosiaalityön, sosiaalipalvelujen tai toimeentuloturvan asiakastyön prosessia.

Sosiaaliohjaajan tehtävänä on arvioida tehtyjen suunnitelmien toimivuutta asiakkaan arjessa, tuoda esiin mahdollisia muutostarpeita ja huolehtia suunnitelman tarkistamisesta (Horsma&Jauhiainen 2004, 42.)

Kirjassa Ammattina sosionomi puhutaan sosiaalisesta toimintakyvystä, joka tarkoittaa ihmisen kykyä selviytyä arjen tilanteista, olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, solmia sosiaalisia suhteita, hoitaa yhteiskunnalliset velvoitteensa ja toimia omassa elinympäristössään (Mäkinen ym. 2009, 100).

Arja Honkakoski määrittää Janus-lehden artikkelissaan Sosiaaliohjauksen käsite – jäännös vai mahdollisuus sosionomin (AMK) koulutuksen jäsentäjänä? sosiaaliohjauksen olevan yksilöllistä elämänhallintaa ja elämän strategioita tukevaa työtä, jossa sosiaaliohjaaja on niiden tukena, joilla resurssit eivät riitä vastaamaan riittävän nopeasti tai tahdikkaasti nykyisen elämänrytmin asettamiin vaatimuksiin. Sosiaaliohjaus on sosiaalista asiantuntijuutta, jossa yhdistyvät sosiaalityön teoria ja ammatillinen ohjaus (Honkakoski 2005, 213-214.)

Teija Horsma (2004) on omassa tutkimuksessaan Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus sosiaalihuollossa haastatellut sosiaalityöntekijöitä ja sosiaaliohjaajia. Tutkimuksessa keskeisinä työn valmiuksina sosiaaliohjaajalla korostetaan erilaisten ihmisten kohtaamisen valmiuksia. Vaikka työ on yksilösuuntautunutta, työntekijät pitävät tärkeänä, että työntekijä ymmärtää yhteiskunnallisten tekijöiden ja prosessien merkityksen arkisten ongelmien ja tuen tarpeen taustalla. Työssä painottuu hyvät kasvatuksen ja ohjauksen taidot, mutta myös hoivan ja huolenpidon perustaidot koetaan tärkeinä. Työntekijän on tunnettava yksilön kehityksen fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ulottuvuus, jotta hän pystyy tukemaan tämän kasvua ja kehitystä. Keskeistä sosiaaliohjaajan osaamisessa on myös se, että hän osaa neuvoa ja ohjata asiakasta hyvinvointipalvelujen käytössä. Horsma on tutkimuksessaan listannut sosiaaliohjaajien keskeisiä kvalifikaatioita, joita ovat kasvatuksen ja opetuksen taidot, ohjauksen taidot, organisointitaidot, puheeksi ottamisen taito, havainnointitaidot, taito toimia itsenäisesti,

tilannearviointitaito sekä taito työskennellä asiakkaan maaperällä (Horsma&Jauhiainen 2004, 162.)

Uusi sosiaalihuoltolaki astui voimaan huhtikuussa 2015, poikkeuksena kotipalvelu, jota alettiin soveltaa jo vuoden alusta. Uudessa sosiaalihuoltolaissa kunnissa ja laajalti tehtävää sosiaalihjausta määritellään myös lakitekstiin. Uudessa sosiaalihuoltolaissa sosiaalihuollossa tehtävää ammatillista työtä halutaankin kutsua sosiaalialan työksi, jonka osa-alueet ovat sosiaalityö ja sosiaalihjaus sekä lähihoitajan ammattitaidon mukaiset sosiaalialan perustehtävät (Hallituksen esitys sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, 19).

Sosiaalihjaajan tehtäväalueisiin kuuluvat erityisesti palvelutarpeen arviointi yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa, perhetyö sekä avohuollon tukitoimien ja jälkihuollon toteuttaminen asiakassuunnitelmassa sovittujen tavoitteiden ja tehtävien mukaisesti (mt., 78.)

Sosiaalihjaajan tehtäviä määritetään sosiaalihuoltolain 17 §:ssä. Uuden lain mukaan sosiaalihjauksella tarkoitetaan vuorovaikutuksellista yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea, joiden tavoitteena on vahvistaa elämänhallintaa sekä edistää osallisuutta. Lisäksi pykälässä 18 mainittu sosiaalinen kuntoutus on sosiaalityön ja sosiaalihjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Palveluja hakevat henkilöt tarvitsevat yhä useammin henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa käytettävissä olevista palveluista ja niiden saamisesta. Monet tarvitsevat apua arjessa selviytymiseen. Asiakas on joskus haettava kotoa ja vietävä hoitamaan asioitaan, koska tämä ei itse siihen pysty. Sosiaalihjauksessa olennaista on tunnistaa asiakkaan elämäntilanne sekä hänen voimavarojensa ja toiminta-alueensa rajat (Sosiaalihuoltolaki 2014.)

Uusi sosiaalihuoltolaki ei siis näyttäisi tuovan mitään erityistä uutta näkökulmaa tai tehtävää sosiaalihjaajan työhön, vaan ennemminkin lakiin kirjataan se, mitä

kunnissa on jo vuosia tehty (Hallituksen esitys sosiaalihuoltolaiksi ja erääksi siihen liittyviksi laeiksi, 1.)

Jälkihuollon sosiaaliohjauksen käsitettä tai tehtävää ei itsessään ole lakiin määritetty. Tässä tutkimuksessa jälkihuollon sosiaaliohjaus on jälkihuoltoon nuorten kanssa tehtävää sosiaaliohjausta.

2.2 Lastensuojelun organisaatio tutkimuskunnassa

Tutkimuskunnan (myöhemmin kunnan) lastensuojelu on jaettu kolmeen tiimiin: lastensuojelun alkuarviointi, avohuolto sekä sijais- ja jälkihuolto. Lastensuojelun alkuarviointitiimi käsittelee tulleet lastensuojeluilmoitukset ja tekee lastensuojelutarpeen selvitykset. Lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen on aikaa kolme kuukautta, jonka jälkeen päätetään asiakkuuden mahdollisesta siirtymisestä avohuoltoon tai sijais- ja jälkihuoltoon, tai vaihtoehtoisesti asiakkuuden päättymisestä. Mikäli lapsen tai perheen asioihin voidaan vaikuttaa avohuollon keinoin, lapsi siirtyy avohuollon tiimin asiakkaaksi. Jos lapsi sijoitetaan, on hän lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon asiakas (Julkaisemat lähde. Lastensuojelun työkirja.) Jälkihuoltoon oikeutettu nuori on ollut huostaan otettuna tai avohuollon sijoitus on kestänyt yli puoli vuotta (Lastensuojelulaki 2007).

Kunnan jälkihuollossa työskentelee kolme sosiaalityöntekijää ja kaksi sosiaaliohjaajaa. Jälkihuollon sosiaaliohjaus on pääasiassa 15–20 -vuotiaiden nuorten kanssa tehtävää asiakassuunnitelman mukaista ohjaustyötä. Jälkihuollon asiakkaita oli kirjoitushetkellä keväällä 2014 49 nuorta, joista sosiaaliohjausta ottaa vastaan 22 nuorta.

2.3 Kunnassa aiemmin tehty jälkihuollon kehittämistyö

Jälkihuoltoon luotiin jälkihuollon sosiaaliohjauksen prosessi vuonna 2011 (LIITE 3). Tätä prosessikuvausta tehtiin sijais- ja jälkihuollon tiimissä yhdessä sosiaaliohjaajien ja lastensuojelun johtavan sosiaalityöntekijän ja myöhemmin myös sijais- ja jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden kanssa. Prosessikuvauksen taustalla ei ole tieteellistä tutkimusta tai teoriaa, vaan työntekijöiden käytännön työssä nousseita ajatuksia siitä, mikä nuoria saattaisi hyödyntää ja millainen prosessi saattaisi olla hyödyllinen. Prosessi luotiin tukevoittamaan ja luomaan rakennetta sosiaaliohjaukselle. Prosessi alkaa noin kolme kuukautta ennen sijoituksen päättymistä pidettävällä alkutapaamisella. Tapaamisessa määritetään tavoitteet, keinot ja resurssit tulevalle jälkihuollon työskentelylle. Prosessikuvauksessa jälkihuollon tavoitteet kirjataan sosiaalityöntekijän tekemään asiakassuunnitelmaan, jota päivitetään vähintään kerran vuodessa. Sosiaaliohjauksen prosessissa työskentelyä arvioidaan noin neljän kuukauden välein pidettävissä tapaamisissa ja tarvittaessa tavoitteita tarkennetaan. Tavoitteet liittyvät nuoren senhetkiseen elämäntilanteeseen, kuten asumiseen, talouteen, päihteisiin, perhesuhteisiin, työhön, opiskeluun tai mielenterveyden tai sosiaalisen elämän haasteisiin.

Keväällä 2012 valmistui tutkimuskunnassa kahdessa opiskeluharjoittelussa olleen sosionomiopiskelijan opinnäytetyö, pienimuotoinen kehittämishanke, jonka tuloksena syntyi kunnan jälkihuoltoon nuorille suunnattu opas. Oppaan tekemisen tueksi tutkija oli lähettänyt syksyllä 2010 kyselylomakkeet 17 jälkihuollossa olleelle nuorelle, joista palautui kahdeksan lomaketta. Palautuneiden tulosten perusteella tutkija teki oppaan ja lähetti sen 17 vastanneelle palautelomakkeen kera. Palautelomakkeita palautui yksi. Oppaan oli tarkoitus olla selkeä, helposti luettava ja siitä tuli löytyä nuorta hyödyttäviä perustietoja ja nuorten palveluiden yhteystiedot.

Näin kahta vuotta myöhemmin oppaassa olevat palveluiden yhteystiedot ovat jo monelta osin vanhentuneet. Opasta tai sen sivutuotteena syntynyttä opaslehtistä ei

ole jaettu nuorille. Tutkimus on itsessään melko kapea, eikä sen tuottamaa materiaalia ole otettu käytännön työvälineeksi kunnan jälkihuoltoon.

Kunnassa on tehty lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2013-2017. Hyvinvointisuunnitelmassa jälkihuollon sosiaalihojaukseen on määritelty kaksi kehittämistavoitetta:

1. Jälkihuollon sosiaalihojauksen suunnitelmallisen työtteen kehittäminen
2. Jälkihuollon tukiasumisen vakiinnuttaminen

Ja näille keinot:

1. Luodaan asiakastietojärjestelmään suunnitelmapohja sosiaalihojaukselle
 2. Sosiaalihojauksen suunnitelma tarkistetaan noin 4 kk välein
 3. Luodaan yhtenäiset käytännöt ja ohjeistukset, kun nuori muuttaa jälkihuoltoasuntoon
- (Julkaisematon lähde. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2013-2017. Tuloste tutkijalla.)

2.4 Jälkihuollon sosiaalihojaus tutkimuskunnassa

Kunnan sijais- ja jälkihuollon tiimissä työskentelee kolme sosiaalityöntekijää ja kaksi sosiaalihojaajaa. Sosiaalihojaajan työnkuva on kirjattu perehdyttämisoheissa seuraavasti: Sosiaalihojaaja toimii työparina sijaishuollon muutospäätöksissä, kuulemisissa ja asiakassuunnitelmien laadinnassa. Sosiaalihojaajan tehtävät painottuvat jälkihuollonuorten kanssa tehtävään työhön (Julkaisematon lähde. Perehdyttämisohejet työntekijälle.)

Sosiaalihojaajan käytännön työhön kuuluu nuorten tapaamiset kahdesta neljään kertaan kuukaudessa joko nuoren kotona tai toimistolla. Tapaamistiheys arvioidaan

yhdessä nuoren kanssa asiakassuunnitelmanneuvottelussa tai tarpeen mukaan. Tapaamisten lisäksi nuoriin ollaan yhteydessä puhelimitse ja sähköpostitse. Nuoren iästä ja tilanteesta riippuen yhteistyötä tehdään myös nuorten vanhempien kanssa. Sosiaaliohjaajan työhön kuuluu myös tarpeen mukaan verkostoyhteistyötä koulujen, psykiatristen poliklinikoiden, A-klinikan ja muiden verkostotoimijoiden kanssa. Työtä dokumentoidaan Pro Consona –asiakastietojärjestelmään. Sosiaaliohjausta tehdään pääasiassa yksin yhdessä asiakkaan ja tämän verkoston kanssa. Sosiaalityöntekijä on läsnä asiakassuunnitelmanneuvotteluissa ja joissakin verkostoneuvotteluissa (mt.)

Työn kehittämistä ovat kahdesti kuukaudessa pidettävät tiimikokoukset, koko lastensuojelun yhteiset palaverit kahdesti kuukaudessa, muut yhteistyöpalaverit, sekä koulutukset, kehittämispäivät ja työnohjaukset (mt.)

Jälkihuollon sosiaaliohjauksen prosessia tutkimuskunnassa on havainnollistettu prosessikaaviolla (LIITE 3). Sosiaaliohjauksen prosessissa nuori tapaa sosiaaliohjaajan ensimmäisen kerran noin kolme kuukautta ennen sijoituksen päättymistä. Tapaamisessa ovat mukana sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, nuori ja mahdollisesti nuoren lähiverkosto. Tässä päätetään sosiaaliohjauksen alkamisesta, kestosta ja tavoitteista, jotka kirjataan asiakassuunnitelmaan. Käytännön työskentely ohjautuu tavoitteiden mukaisesti. Nuoren kanssa työskentely on asumisen tukemista, viranomaisyhteistyötä, opiskeluun ja työhön ohjaamista, terveydenhoidon palveluihin ohjaamista, taloudellisissa asioissa tukemista sekä vapaa-ajan ja sosiaalisten suhteiden tukemista. Työskentely tapahtuu nuoren kotona, työntekijän toimistolla tai jossain muussa paikassa. Työskentelyä arvioidaan noin neljän kuukauden välein yhdessä nuoren ja sosiaaliohjaajan kanssa sekä noin kerran vuodessa asiakassuunnitelmanneuvottelussa, jossa on mukana myös sosiaalityöntekijä ja mahdollinen lähiverkosto. Jälkihuolto ja jälkihuollon sosiaaliohjaus päättyy viimeistään nuoren täyttäessä 21 vuotta. Jälkihuollon työskentely ja sosiaaliohjaus voidaan myös lopettaa, jos nuori niin haluaa.

3 NUOREN ITSENÄISTYMINEN JA ELÄMÄNHALLINTA

Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu itsenäistymisen ja elämänhallinnan kysymyksistä. Näitä teemoja tarkastellaan tässä Erikssonin, Havighurstin ja Arnettiin kehitysteorioiden kautta ja elämänhallinnan kysymyksiä Jan-Erik Nurmen oman elämän ohjaamisen mallilla ja Aaron Antonovskyn koherenssin tunteen käsitteellä.

3.1 Itsenäistyminen ja elämänhallinta

Ihminen on yksilöllinen toimija maailmankuvansa ja todellisuutensa rakentajana. Ihmisen käsitys itsestään ja suhteestaan ulkomaailmaan rakentuu ensisijaisesti kontakteista muihin ihmisiin siinä sosiaalisessa ympäristössä, jossa hän kasvaa ja kehittyy. Minäkäsitys on yksilön näkemys itsestään ja pitää sisällään yksilöllä olevan kuvan omasta ruumistaan, roolit ja sosiaaliset suhteet, yksilön näkemykset kyvyistään ja muista psyykkisistä ominaisuuksista. Minä ja minäkäsitys ovat yksilön psyykkisiä prosesseja, jotka ohjaavat yksilön toimintaa ja joiden avulla hän tulkitsee kokemuksiaan, valikoi ympäristöstään informaatiota, asettaa itselleen tavoitteita ja ennakoi tulevaa (Lehtinen, Kuusinen 2001, 17-18.)

Yksilö kehittyy tiettyinä historiallisena aikana tietyssä sosiokulttuurisessa kontekstissa. Persoonallisuus ja yksilöllisyys ei ole biologista tai synnynnäistä, vaan sosiaalisissa suhteissa rakentunutta. Tässä rakentumisessa monilla keinoilla yksilöä muokataan kykeneväksi osallistumaan jollakin toimivalla tavalla yhteiskunnan toimintaan ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen (Lehtinen, Kuusinen 2001, 26-27.)

Jälkihuoltoanuorella on ollut elämänsä aikana vähintään yksi sijoitusjakso kodin ulkopuolella. Sijoitusta on todennäköisestä edeltänyt monenlainen työskentely lapsen tai nuoren ja hänen vanhempiansa kanssa. Nuori on muuttanut pois kodistaan ja opetellut ottamaan uutta roolia ja asemaa sijoituspaikassaan, uudessa

asuinympäristössään. Hän on joutunut rakentamaan identiteettiään ja minäkuvaansa uudessa ympäristössä, uusien ihmisten kanssa. Tulevassa kehityspsykologisessa teoriakatsauksessa Eriksson puhuu myönteisistä ja kielteisistä kehitystehtävistä, Havighurst vie ajatusta pidemmälle kohti yhteiskunnan ja muiden ihmisten kanssa käytävää vuorovaikutusta ja Arnett laajentaa Erikssonin identiteettiteorian itsenäistymisen ja aikuistumisen kehitysprosessiksi.

Erik H. Erikssonin psykososiaalinen kehitysteoria kuvaa ihmisen kehitysvaiheita psykososiaalisilla käsitteillä ja jakaa yksilön persoonallisuuden kehittymisen kahdeksaan vaiheeseen, jotka ulottuvat lapsen syntymästä vanhuusikään (Eriksson 1983, 96). Jälkihuoltoikäinen nuori asettuu tässä teoriassa nuoruuden ja varhaisaikuisuuden alueelle. Erikssonin mukaan nuoruudessa myönteinen kehitystulos on elämys aidosta minästä. Hänellä on eheyden tunne, joka yhdistää lapsuuden ja ennakoitavan tulevaisuuden, tunne oman itsen löytämisestä ja elämän suunnasta. Toisaalta kielteistä kehitystulosta kuvastavat roolien sekasorto, itsetuntemuksen puute, kykenemättömyys tehdä elämän suuntaa koskevia valintoja sekä oman minän vierauden ja epätodellisuuden elämykset. Varhaisaikuisuudessa yksilöllä on kyky muodostaa toiseen ihmiseen läheinen ja vastavuoroinen suhde, kyky sitoutua toimimaan korkeiden päämäärien suunnassa, kyky ottaa toisista ihmisistä vastuu ja rakastaa toista. Kielteisenä kehitystuloksena tässä on läheisten vastavuoroisuutta ja omaa mukavuutta uhkaavien suhteiden välttäminen, oman minän suojeleminen, kykenemättömyys jakaa psyykkistä olemassaoloa toisten ihmisten kanssa, psyykkinen yksinäisyys ja eristyneisyys (Eriksson 1983, 91-92; Lehtinen, Kuusinen 2001, 29.)

Erikssonin mainitsemat myönteiset kehitystulokset, kuten eheyden tunne, ennakoitavuus ja tunne oman itsen löytämisestä saattavat olla monilla sijoituksesta kotiinsa tai omaan asuntoon palaavilta nuorilta lähes täysin kokematta.

Psykoanalytikko Robert Gould kuvaa aikuistuvan nuoren psyykkistä kehitystä prosessina, jossa muutoksen ytimenä on lapsuuden tunneobjektisuhteiden muokkaaminen uudelleen vastaamaan aikuistumisen vaatimuksia. Tässä teoriassa kehittyminen vaatii sitä, että lapsuudessa vanhemmilta ja muilta saatu uskomusjärjestelmä ja säännöt on korvattava omalta tuntuvalla moraalisella ja ideologisella järjestelmällä. Lisäksi nuorelle on synnyttävä kokemus siitä, että hän itse on oman elämänsä ja tulevaisuutensa luoja ja synnyttäjä. Nuoren minätietoisuuden kehittyminen tapahtuu Gouldin mukaan joskus 16-22 ikävuoden välillä hylkäämällä omien vanhempien maailmankuva (Lehtinen, Kuusinen 2001, 35.)

Robert J. Havighurst puhuu kehitystehtävistä, jotka yksilön tulee saavuttaa kokeakseen tyytyväisyyttä ja tullakseen hyväksytyksi yhteisössään. Havighurst painottaa yhteiskunnan yksilölle aiheuttavia paineita ja yhteiskunnallisia odotuksia, joihin sopeutuminen on teorian mukaan keskeistä (Havighurst 1972, 4.)

Havighurstilla murrosiän itsenäiseksi aikuiseksi kasvamisen kehitystehtävä vaihtuu 18-vuotiaana varhaisaikuisuuden kehitystehtäväksi, jolloin yksilöllä alkaa olla status suhteessa yhteiskuntaan. Statuksen muodostaa ammatti, asema työelämässä ja vakaa taloudellinen tilanne (Havighurst 1972, 40). Varhaisaikuisuuden kehitystehtäviä ovat puolison valinta ja yhteiselämän oppiminen. Samaa ajatusta edustaa myös Erikssonin varhaisaikuisuus, jolla on kyky ottaa toisista ihmisistä vastuuta ja rakastaa toista (Eriksson 1982, 257). Varhaisaikuisuudessa otetaan entistä enemmän vastuuta omista asioista, kodista ja omasta työllistymisestä. Tähän kehitystehtävään liittyy myös yhteiskunnallisten vastuutehtävien vastaanottaminen, oman sosiaalisen yhteisön ja mielekkään vapaa-ajan rakentuminen (Havighurst 1972, 89-93).

Jälkihuoltotyön työote pureutuu usein juuri tällaiseen statuksen saamiseen nuorelle. Ajatellaan, että nuorella on oltava paikka yhteiskunnassa ja saamalla statuksen nuori selviää ja pärjää.

Jeffrey Jensen Arnett (2000) kuvaa kehittyvän aikuisuuden teoriassa aikuisuuteen kasvamista identiteetin etsimisen, itsekeskeisyyden, epävakauden ja toisaalta nuoruuden ja aikuisuuden välissä olon tunteen, mutta toisaalta mahdollisuuksien ajanjaksojen avulla. Identiteetin etsiminen on Arnettiin kehittyvän aikuisuuden keskeisin kohta (Arnett 2000, 469; Arnett 2004, 8.)

Jan-Erik Nurmi (1997) oman elämän ohjaamisen mallissaan kuvaa toisaalta sekä nuoren oman toiminnan vaikutusta että yhteiskunnan häneen kohdistuvaa toimintaa ja odotuksia. Nuori tekee valintoja elämänsä suhteen ja siinä samalla muokkaa omaa maailmankuvaansa ja identiteettiään. Tähän vaikuttaa esimerkiksi nuoren koulutus tai työvalinnat (Nurmi 1997a, 264). Tavoitteiden asettamiselle on kuitenkin merkityksellistä, että nuori on jo muodostanut oman identiteettinsä. Tätä tavoitteiden asettelua nuori toteuttaa siten, että hän suunnittelee keinot, joilla saavuttaa ne. Päämäärätietoisesti nuori tekee työtä tavoitteidensa eteen ja toimii tehokkaasti tehtävien toteuttamiseksi (Nurmi 1997b, 400-401). Näitä tehtäviä nuori vertaa yhteiskunnan asettamiin normeihin siitä, minkä ikäisenä minkäkin tehtävän tulisi olla suoritettu (Nurmi 1997a, 265). Näiden tavoitteiden saavuttaminen luo pohjaa nuoren hyvinvoinnille ja elämänhallinnalle. Ajatus on samankaltainen Erikssonin ja Havighurstin kanssa, joilla kehityskriisin saavuttamisen epäonnistuminen tuottaa tyytymättömyyttä ja negatiivista tunnetta (Eriksson 1983, 91; Havighurst 1972, 4).

Itsenäistyminen tarkoittaa omien asioiden haltuun ottamista. Itsenäistynyt nuori tulee toimeen jotakuinkin omillaan ilman vanhempien, sukulaisten, ystävien tai jälkihuollon työntekijöiden apua. Oman elämän hallinta on tässä sitä, että kokee pärjäävänsä elämässään vastoinkäymisistä huolimatta. Jälkihuolto nuorella olisi valmiuksia toimia yhteiskunnan normien mukaisesti ja hänellä olisi selviytymisstrategia mahdollisia vastoinkäymisiä varten. Oman elämän hallinta on myös hyvien asioiden vaalimista ja itseä vahingoittavien asioiden ja ylilyöntien välttämistä (Mendes & Moslehuddin 2006, 122; Antonovsky 1979, 183).

Itsenäistyminen on osa elämäntilanteita, johon viitataan joskus myös pärjäävyyden käsitteellä. Elämäntilanteita tarkastellaan usein ulkoisena ja sisäisenä elämäntilanteena. Ulkoinen elämäntilanteita on sitä, että siihen eivät ole vaikuttaneet vahingollisesti kovinkaan monet itsen ulkopuoliset tekijät. Tähän liitetään koulutus, työ ja sosioekonominen asema. Sisäiseen elämäntilanteita liitetään henkisten, eettisten ja uskonnollisten tavoitteiden toteutuminen, sekä sopeutuminen vaikeisiin elämäntilanteisiin (Riihinen 1996, 29.)

Aaron Antonovsky määrittelee elämäntilanteita ennemminkin koherenssin tunteen käsitteellä, jolla hän tarkoittaa yksilön yleistä luottamuksellista suhtautumista elämään. Yksilön sisäinen ja ulkoinen elämäntilanteita on ennustettavaa ja asiat tapahtuvat odotetusti (Antonovsky 1979, 10; 1988, 19.)

Keskeisimmiksi elämäntilanteita vaikuttaviksi asioiksi Antonovsky nostaa elämäntilanteita, joilla hän tarkoittaa yksilön elämässään kohtaamista haasteista selviytymistä. Mitä vähemmän nämä vastoinkäymiset horjuttavat nuoren tasapainoa, sitä hallittavammalta ja ennustettavammalta elämä hänestä näyttää. Selviytymistä tukee yksilön taustasta tulevat yleiset voimavarat, kuten minäidentiteetti, selviytymisstrategiat, sosiaalinen tuki sekä ongelmia ennaltaehkäisevä toiminta (Antonovsky 1979, 185-196.)

3.2 Vuorovaikutus

Väitöskirjassaan Neuvottelut ja merkinnät minuuksista - vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa ja tukisuunnitelmissa Suvi Raitakari (2006) tutkii sitä, miten sosiaalityön kohteena oleva nuori ja auttamisinstituutio kohtaavat. Kiinnostuksen kohteena ovat ammattilaisten tavat kohdata ja nimetä nuoria, toisin sanoen heidän tapansa käsitellä nuorten institutionaalisia minuuksia.

Raitakarin mukaan tukiasumisyksikössä työntekijät ohjaavat julkilausutusti nuorten sosiaalisia olosuhteita, kuten asumista, koulunkäyntiä, raha-asioita, päihteettömyyttä ja vapaa-ajan viettoa. Toiminnan oheistuotteena syntyy kuitenkin osapuolten välisiä neuvotteluja ja ammattilaisten merkintöjä nuoren kyvystä olla esimerkiksi oma-aloitteinen, säännöllinen ja itsenäinen. Nämä kategorisoinnit osaltaan tähtäävät nuoren muuttamiseen normaaliksi aikuiseksi. Palavereissa ja tukisuunnitelmissa on paljon kyse ammattilaisten tiedonvaihto-, arviointi- ja kasvatustehtävän suorittamisesta. Tällöin ammattilaiset ottavat nuoren tilannetta haltuun ammatillisten ongelma- ja toimenpidesanastojen avulla. Kyse on myös siitä, että ammattilaiset puhuvat ja kirjoittavat yksilöllisen nuoren auttamis- ja kasvatusinstituutioon soveltuvaksi tapaukseksi. Tällöin nuoren tilanne soveltuu instituution tehtäväkenttään ja ammattilaisilla on olemassa käsitys siitä, miten toimia kyseisessä tilanteessa (Raitakari 2006, 275.)

Yksikön palaverikeskustelussa tai tukisuunnitelmissa ei ole kyse nuoresta itsestään, vaan vakuuttavan ja tehokkaan instituution rakentumisesta. Ammattilaisten kanssa keskustellessa nuoren ei ole helppo saavuttaa vakuuttavan ja moraalisesti hyväksytyyn puhujan asemaa. Nuori saattaa tarjota keskusteluun omaa tulkintaa itsestään, mutta tämä mielipide ohitetaan nopeatempoisessa palaverissa. Raitakari kysyykin, pitäisikö asiakkaan oppia puhumaan oikein, jotta tulee kuulluksi (mt. 276.)

Joissakin jälkihuollossa tehdyistä opinnäytetöistä jälkihuoltoonuolet ovat kertoneet kokevansa luottamuksen työntekijään tärkeänä asiana. Työntekijä on nuoren rinnalla kulkeva aikuinen, ammattitermein psykososiaalinen tuki. (Kuronen 2013, Jurvansuu 2013.) Toisaalta Raitakarin mukaan työntekijällä on tarve ohjata ja jopa painostaa nuorta haluamaansa suuntaan yhteiskunnassa pärjääväksi yksilöksi (Raitakari 2006, 276). Kivistön (2006) lisensiaattityössä nuoret kertovat, että vuorovaikutus on prosessi, ja työntekijän tulisi tehdä enemmän työtä hyvän asiakassuhteen syntymiseksi. Nuorten mukaan taloudellinen avustaminen alussa

luo luottamussuhdetta, jolloin työskentely on jatkossa helpompaa (Kivistö 2006, 83.)

Tässä tutkimuksessa vuorovaikutuksen merkitys on tärkeä. Interventio, nuoren asioihin puuttuminen ja yhteistyö muodostuu aina vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Vuorovaikutuksen lisäksi intervention muodostumiseen vaikuttavat myös toimintaympäristö, asiakas ja asia, jonka parissa työskennellään (Pohjola ym. 2012, 53). Jälkihuollon sosiaalihojauksessa nuoria tuetaan hoitamaan omia asioitaan viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Hyvällä vuorovaikutuksella jälkihuollon nuoren on mahdollista saada sellaista palvelua, jota hän kulloinkin tarvitsee. Toisaalta hyvillä vuorovaikutustaidoillaan sosiaalihojaaja voi luoda hyvää suhdetta nuoreen.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia jälkihuollon sosiaaliohjauksen vaikutusta nuorten itsenäistymisen ja elämänhallinnan tukemiseen. Tavoitteena on ollut kehittää sosiaaliohjauksen suunnitelmallista työtettä nostamalla esille niitä teemoja, joita jälkihuollon ohjauksessa olevat nuoret ovat pitäneet tärkeinä, jotka on kirjattu jälkihuollon asiakassuunnitelmiin ja jotka jälkihuollon tiimi on kokenut tärkeimmiksi teemoiksi. Tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa on aineistotriangulaation piirteitä.

4.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen historiallinen tausta on moninainen. Joidenkin näkökulmien mukaan laadullinen tutkimus olisi alkanut Euroopasta, josta se olisi kulkeutunut Yhdysvaltojen kautta takaisin Eurooppaan. Toinen näkökulma sijoittaa laadullisen tutkimuksen synnyn amerikkalaisen sosiologian historiaan ja kolmas rajaa kvalitatiivisten metodien historian yhdysvaltalaisen sosiologian ja antropologian kautta etnografian historiaksi. Vielä yhtenä näkökulmana voidaan puhua erikseen eurooppalaisesta ja yhdysvaltalaisesta perinteestä (Tuomi, Sarajärvi 2004, 23.)

Nykyään laadullista tutkimusta ei mielletä ensisijaisesti aineiston keruun, vaan analyysin kautta. Laadullisen tutkimuksen metodiikassa on menty syvemmälle, kun huomiota on kiinnitetty enemmän aineiston analyysiin (Tuomi, Sarajärvi 2004, 70.)

Laadullinen tutkimus kootaan luonnollisissa tilanteissa ja on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa. Tutkimuksessa suositaan ihmisiä tiedonkeruun lähteenä. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään induktiivista analyysia, eli lähtökohta on aineistossa, eikä aineistoa teemoitella tai käytetä vahvojen teoreettisten ennakko-oletusten valossa. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan

metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. Tällaisiin metodeihin voidaan lukea esimerkiksi teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelut sekä erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Tutkimussuunnitelma muuttuu tutkimuksen edetessä ja tapaukset ovat ainutlaatuisia ja aineisto tulkitaan sen mukaisesti (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2004, 155.) Kirjassa Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi puhutaan havaintojen teoriapitoisuudesta. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen tuloksiin vaikuttaa se, millainen käsitys yksilöllä on ilmiöstä, millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle annetaan ja millaisia välineitä tutkimuksessa käytetään. Tutkimustulokset eivät ole siis irrallisia asioita suhteessa havaintomenetelmiin tai käyttäjään, vaan tutkija päättää tutkimusmenetelmästä oman ymmärryksensä varassa (Tuomi, Sarajärvi 2004, 19.)

Laadullinen tutkimus voidaan jakaa neljään päätyyppiin. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita kielen piirteistä, säännönmukaisuuksien keksimisestä, tekstin tai toiminnan ymmärtämisestä tai reflektiosta. Kielen piirteisiin voidaan liittää kommunikaatioon ja kulttuuriin liittyvät tekijät. Säännönmukaisuuksien etsimisessä tutkimuksessa pyritään tunnistamaan erilaisia elementtejä sekä löytämään ja luomaan malleja ja käsitteitä. Tekstin tai toiminnan merkityksen ymmärtämisessä pyritään löytämään erilaisia teemoja ja tulkintoja. Reflektioon liitetään pedagoginen asiantuntijuus, reflektiivinen fenomenologia ja heuristinen tutkimus (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2004, 156-157.)

Tämä tutkimus on laadullista tutkimusta. Tutkimuksessa on laadullisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti käytössä kirjoitettua ja puhuttua monipuolista aineistoa, jolloin voidaan puhua aineistotriangulaatiosta. Tämän tutkimuksen aineiston tuottavat jälkihuoltonuorten teemahaastattelut, työntekijöille teetetty Tuplatiimi-työskentely ja jälkihuollon asiakassuunnitelmat. Tutkimuksessa aineistosta nousevat asiat tuodaan yhteen jälkihuoltonuori-ikäisen ja -taustaisen yksilön

itsenäistymistä ja elämänhallinnan kehittymistä ja tukemista käsittelevien teorioiden kanssa, teoriasidonnaisen analyysin menetelmin.

4.2 Aineistotriangulaatio

Triangulaatiolla tarkoitetaan monipuolisten aineistojen, menetelmien tai teorioiden käyttöä tutkimuksessa. Tutkimus voidaan trianguloida neljällä tavalla. Teoriatrangulaatiossa aineistoa tarkastellaan useasta teoriasta käsin. Menetelmätriangulaatiossa tutkimuskohdetta tutkitaan usealla eri menetelmällä. Tutkijatriangulaatiossa tutkimusaihetta tutkii useampi tutkija. Aineistotriangulaatiossa tutkimuksessa käytetään useita erilaisia aineistoja. Triangulaation toivotaan tuovan tutkimukseen joko hajottavia tai lähentäviä piirteitä. Hajottavassa triangulaatiossa aineistoista haetaan ristiriitaisia ja toisistaan eroavia teemoja tai tekijöitä. Lähentävässä triangulaatiossa eri aineistojen toivotaan tukevan toisiaan ja tutkittavaa ilmiötä (Schutz ym 2009, 248-249; Tuomi&Sarajärvi 2002, 141.)

Triangulaatiota on suosittu tutkimuksen validiteetin eli luotettavuuden kriteerinä. Tätä on kuitenkin kyseenalaistettu, koska triangulaatio on nähty vain yhtenä validiteetin tekijänä. Triangulaation haastavuus ja monimuotoisuus on haluttu sivuuttaa monissa tutkimuksissa ja se on nähty ongelmattomana metodina, arvioimatta sitä, mikä kyseisessä tutkimuksessa on luotettavuuden tai metodologian kannalta olennaista (Tuomi&Sarajärvi 2002, 140.)

Triangulaatio on syntynyt yhdysvaltalaisen laadullisen tutkimuksen traditiiossa. Yhdysvaltalaisessa traditiiossa korostuu metodien käyttö ja triangulaatio nähdäänkin vaihtoehtoisena validiteetin tarkastelemisen välineenä ja tulosten todellisuuden todentajana (Tuomi&Sarajärvi 2002, 145.)

Tässä tutkimuksessa jälkihuollon sosiaaliohjausta tarkastellaan kolmen erilaisen aineiston valossa. Jälkihuollon asiakassuunnitelmista on poimittu

sosiaalihjaukseen liittyviä tavoitteita, Tuplatiimi-työskentelyssä on keskustellen tuotu esiin työntekijöiden mielestä viisi tärkeintä sosiaalihjauksen painopistettä ja teemahaastatteluilla on tuotu tutkimukseen jälkihuoltonuorten kokemukset ja ajatukset sosiaalihjauksesta. Aineistonkeruuta kuvataan laajemmin luvussa 4.4.

4.3 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyössäni tutkin jälkihuoltonuorten kokemuksia saamastaan jälkihuollon tuesta ja saamastaan sosiaalihjauksesta. Tutkimuksessa kävin läpi myös nuorten jälkihuollon asiakassuunnitelmia ja tutkin, millaisia tavoitteita jälkihuollolle ja jälkihuollon sosiaalihjaukselle on asetettu. Nuorten haastatteluista nousseet kokemukset ja toiveet, asiakasdokumenteista nousevat teemat ja Tuplatiimi-työskentelyn tuottama tieto olivat pohjana sosiaalihjauksen suunnitelmallisen työtöteen kehittämiseksi.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten sosiaalihjaus vaikuttaa nuoren itsenäistymiseen ja elämänhallintaan?
2. Millainen on nuorta ja kunnan jälkihuoltotyöskentelyä palveleva sosiaalihjauksen suunnitelma?

4.4 Tiedonkeruu

Tutkimuksessa kerättiin aineistoa kolmella tavalla. Tutkimusta varten haastattelin viittä sosiaalihjausta saanutta jälkihuoltonuorta. Haastattelu oli avoin teemahaastattelu, jossa tutkijalla oli valmiit teemat, joiden pohjalta keskusteltiin ja nuori kertoi kokemuksiaan. Teemahaastattelun teemoina ovat jälkihuolto yleisesti, itsenäistymiseen ja nuoren oman elämän hallintaan sekä vuorovaikutukseen liittyvät kysymykset. Toinen aineistonkeruumenetelmä oli Tuplatiimi-työskentely. Toteutin Tuplatiimi-työskentelyn sijais- ja jälkihuollon tiimissä, jonka kokoonpano

on kaksi sosiaalityöntekijää, kaksi sosiaaliohjaajaa ja johtava sosiaalityöntekijä. Tuplatiimi on ryhmätyömenetelmä, jonka avulla voidaan käsitellä yhtä aihetta ja tarkastella sitä eri näkökulmista. Tässä Tuplatiimissä aiheena oli jälkihuollon sosiaaliohjaus vaikuttavuuden, suunnitelmallisuuden ja prosessin näkökulmasta. Kolmas aineisto koostuu tutkimuskunnan jälkihuollon asiakassuunnitelmista kerätyistä sosiaaliohjaukselle asetetuista tavoitteista.

Tutkimusaineiston keruussa lähtökohtana oli se, että saisin mahdollisimman monipuolisen käsityksen kunnan jälkihuollosta. Nuorten kokemusten keräämiseen koin, että teemahaastattelu on paras ja tasalaatuisin tiedonkeruutapa. Tuplatiimityöskentelyn lähtökohtana oli se, että halusin luoda tilanteen, jossa työntekijöiden tiimi on ideoimassa ja pohtimassa omaa työtään ja tekemässä näkyväksi niitä asioita, jotka kokee tärkeiksi jälkihuollon sosiaaliohjauksessa. Tuplatiimin etu tässä on keskusteleva ja tärkeimmät asiat näkyväksi tekevä menetelmä ja tasapuolisuus – jokaisen osallistujan mielipide tuli työskentelyssä kuulluksi ja pohdittavaksi. Arkisessa työssä työntekijätiimi on se ryhmä, joka on pohtimassa työskentelyn painopisteitä, raameja ja yksittäisiä linjauksia. Jälkihuollon asiakassuunnitelmien ottaminen yhdeksi aineistoksi tulee tässä perustelluksi sillä, että asiakassuunnitelma on asiakastyötä vahvasti ohjaava dokumentti, jossa asetettujen tavoitteiden mukaisesti työtä tulisi tehdä. Asiakassuunnitelmista nousseet tavoitteet tulevat näkyväksi myös pohdittaessa sosiaaliohjauksen suunnitelmissa asetettavia tavoitteita ja sosiaaliohjauksen suunnitelmallista työtä.

4.4.1 Teemahaastattelu

Yksi tutkimuksen aineistonkeruumenetelmistä oli haastattelu. Tutkimushaastattelut voidaan jakaa karkeasti kolmeen ryhmään. Strukturoidussa haastattelussa, eli lomakehaastattelussa haastattelu tapahtuu lomaketta käyttäen. Kysymykset, väitteet ja kysymysten järjestys on ennalta määrätty. Avoimessa haastattelussa haastattelun aihepiiri on ennalta määritetty, mutta keskustelu etenee vapaasti.

Teemahaastattelu on strukturoidun haastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto (Hirsjärvi ym. 2002, 195-196.)

Tutkimushaastattelumenetelmänä teemahaastattelu pohjautuu Mertonin, Fiskin ja Kendallin 1956 julkaisemaan kirjaan *The Focused Interview*, jonka esittelemä kohdennettu haastattelu (focused interview) kuvataan seuraavasti: Kohdennetussa haastattelussa tutkija tietää, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen. Tutkija on alustavasti selvittänyt tutkittavan ilmiön tärkeitä osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Tämän selvittelyn pohjalta tutkija on päätenyt tiettyihin oletuksiin ja tämän pohjalta kehittää haastattelurungon. Itse haastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, jotka tutkija on ennalta päättänyt (Hirsjärvi & Hurme 2006, 47.)

Hirsjärven ja Hurmeen kehittämän teemahaastattelun esikuvana on Mertonin yms. fokusoitu haastattelu, mutta menetelmä eroaa tästä siten, että menetelmä ei edellytä tiettyä kokeellista, aikaansaattua yhteistä kokemusta, vaan lähtee siitä ajatuksesta, että kaikkia yksilöiden kokemuksia ja ajatuksia voidaan tutkia tällä menetelmällä. Teemahaastattelussa korostetaan haastateltavien kokemuksia ja määritelmiä tilanteista (Hirsjärvi & Hurme 2006, 48.)

Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin ennalta määriteltyihin teemoihin, joista keskustellaan. Haastattelussa ei välttämättä ole yksityiskohtaisia tarkkoja kysymyksiä, vaan haastattelu etenee tiettyjen teemojen varassa. Tämä mahdollistaa sen, että tutkittavien oma mielipide tulee kuuluviin ja haastateltavat antavat itse teemoille merkityksiä ja nämä merkitykset syntyvät tiettyssä kontekstissa ja vuorovaikutuksessa tutkijan kanssa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47-48.)

Haastattelu on kahden ihmisen välistä viestintää, joka perustuu kielen käyttöön. Haastattelija ja haastateltava lähettävät toisilleen vaikutuksen aiheuttamia sanomia. Haastateltava pyrkii käsitteellisesti välittämään omia ajatuksiaan ja

haastattelijan haasteena on antaa näille käsitteille merkityksiä. Samalla haastattelussa luodaan yhteisiä ja yhtäläisiä merkityksiä (Hirsjärvi & Hurme 2006, 48.)

Teemahaastattelussa huomioitava tekijä haastattelun onnistumiseksi on paikka, jossa haastattelu toteutetaan. Haastateltavalle tutussa paikassa, esimerkiksi kotona tehtävällä haastattelulla on suurempi mahdollisuus onnistua. Muita onnistumisen tekijöitä ovat puheeksiottamisen tapa, puhetyyli ja miten kysymykset esitetään (Eskola & Vastamäki 2010, 29-32.)

Tämän tutkimuksen aineistona on viiden nuoren haastattelut, joiden sisältöä on koottu liitteeseen kuusi (LIITE 6.) Aineistosta on analyysivaiheessa poimittu haastateltavien kokemuksia ja sanomisia kuuteen aihepiiriin. Kolme nuorista haastateltiin heidän kodeissaan, yksi toimistolla omasta pyynnöstään ja yksi puhelimitse. Haastateltaville kerrottiin tutkimuksen aihe sekä lyhyesti tutkimuksen idea ja mihin ja miten heidän haastatteluaan käytetään. Kaikki haastateltavat antoivat suostumuksensa haastatteluun erillisellä lomakkeella (LIITE 2). Haastattelujen kestot vaihtelivat 30 minuutin ja tunnin välillä. Kaikki haastattelutilanteet olivat rauhallisia eikä keskeytyksiä tullut.

4.4.2 Tuplatiimi-työskentely

Tuplatiimi-työskentely on Kari Helinin 1980-luvulla kehittänyt ryhmätyömenetelmä. Alkuvaiheessa menetelmä oli suunnattu yrityksille monitahoisten ongelmien luovaan ratkaisuun, mutta myöhemmin se on laajentunut myös organisaatioiden muutosprosessien läpivientiin. Tuplatiimi-menetelmää on nimitetty myös demokraattiseksi ongelmanratkaisuksi osallistavan perusajatuksen myötä (Luomi, Jouko 2008, 41.)

Tuplatiimissä erotetaan ongelmanratkaisussa ideoiva ja suppeneva ajattelumalli ratkaisujen löytämiseksi. Toiseksi työskentelyssä mahdollistetaan yksilön sisäisen ja ulkoisen maailman vuorovaikutus. Kolmanneksi vältetään suoraa kritiikkiä ja sen lukittavaa vaikutusta ihmiseen (Helin 1993, 169-170.)

Tutkija teetti Tuplatiimi-työskentelyn syksyllä 2014. Läsnä oli koko sijais- ja jälkihuollon tiimi: kaksi sosiaalityöntekijää, kaksi sosiaaliohjaajaa ja johtava sosiaalityöntekijä. Tutkija veti Tuplatiimin ja osallistui tiimin jäsenenä tekemällä yksilöehdotuksia ja vetämällä keskustelua. Aiheeksi kerrottiin jälkihuollon sosiaaliohjauksen suunnitelmallisuus ja vaikuttavuus. Tätä täsmennettiin vielä siihen, mitkä asiat koetaan sosiaaliohjauksessa tärkeäksi ja mihin asioihin sosiaaliohjauksella tulisi vaikuttaa (LIITE 5.)

Tuplatiimi-menetelmä jakaantuu työskentelyvaiheisiin, joiden pääkohdista Helin käyttää lyhennettä AIR ja pääkohtien sisällä käytävistä vaiheista lyhennettä OPERA. AIR koostuu sanoista analyysi, ideointi, ratkaisu. Analyysivaiheen tavoitteena on luoda yhteinen tahtotila ja käsitys sen suhteen mitä ollaan tekemässä. Tässä rajataan ongelma ja tarkennetaan tehtäväntoa. Ideointivaiheessa koko osallistujajoukko osallistuu ideoiden tuottamiseen ja ideat voivat olla joko entuudestaan tuttuja tai jotain kaikille uutta. Ratkaisuvaiheen tehtävä on löytää ongelmaan mahdollisimman hyvä ratkaisu (Helin 1993, 27.)

OPERASSA on viisi vaihetta: Omien ideoiden tuottaminen, parin ehdotuksien tuottaminen, ehdotusten esittely, ehdotusten ristiinarvioiminen ja aiheiden ryhmittäminen (Helin 1993, 170-171.)

Omien ideoiden tuottamisen vaiheessa jokainen osallistuja saa muutaman minuutin aikaa miettiä omia ratkaisuehdotuksiaan ja kirjaa ne paperille. Tuplatiimi-menetelmässä omien ideoiden tuottamisen vaiheessa mahdollistetaan se, että myös hiljaisemmat saavat ideansa kuuluviin, eivätkä joudu vahvempien jyräämäksi (Luomi 2008, 44.)

Tuplatiimi-työskentelyssä jokainen tiimin jäsen sai 10 minuuttia aikaa koota ehdotuksia papereille, yksi ehdotus paperia kohti. Tämän jälkeen ryhmä jaettiin pareiksi siten, että sosiaalityöntekijät olivat pari, sosiaaliohjaajat olivat pari ja johtava sosiaalityöntekijä jäi tässä parittomaksi. Parit valitsivat omien lappujensa joukosta muutaman lapun tuotavaksi esille työskentelytilan pöydälle.

Parin ehdotuksien tuottamisen vaiheessa muodostetaan parit, josta molemmat osapuolet esittelevät ehdotuksensa toiselle. Ehdotusten määrä rajataan 2-4 ehdotukseen paria kohti (Helin 1993, 170-171; Slåen & Mantere 24-25.)

Seuraavassa vaiheessa ehdotukset esitellään muille osallistujille. Tässä vaiheessa ehdotuksiin ei saa ottaa kantaa tai kritisoida niitä. Osallistujia ohjeistetaan kuuntelemaan esittelyä sillä asenteella, että seuraavassa vaiheessa tehdään valintoja parien ehdotusten suhteen (Helin 1993, 170-171.) Tässä vaiheessa työskentelyä parit toivat kaikkien näkyville valitsemansa laput ja esittelivät ne omin sanoin muille. Ryhmän aloitteesta laput laitettiin jo tässä vaiheessa aihepiireittäin riviin.

Ristiinarvioinnissa läpikäytyt ehdotukset arvioidaan ja parilla on mahdollisuus antaa ehdotuksille 3-5 plussamerkkiä, joista ainoastaan yhden saa antaa omalle ehdotukselleen (Helin 1993, 171). Ristiinarvioimisella pyritään muuttamaan kritiikki ehdotuksia kohtaan rakentavammaksi ja pehmeämmäksi (Luomi 2008, 47).

Viimeisessä vaiheessa ratkaisuehdotukset ryhmitetään aihepiireittäin siten, että eniten plussamerkkejä saaneet sijoitetaan yläriiviin ja muut kannatusta saaneet samansisältöiset laput niiden alle. Tässä vaiheessa ilman kannatusta jääneet laput voidaan siirtää sivuun. Tärkeä osa tätä vaihetta on ryhmän osallistuminen ratkaisuehdotusten ryhmittelyyn ja aihepiirien pohtimiseen (Helin 1993, 171.) Ryhmän ohjaajan tulee tässä vaiheessa toimia siten, että kaikki osallistuvat aktiivisesti työskentelyyn ja ottavat kantaa ryhmittelyyn. Tämä lisää osallistujien

sitoutumista yhteiseen pohdintaan, tehtyihin ratkaisuihin ja jatkotyöskentelyyn aiheiden parissa (Släen & Mantere 1999, 38.)

Työskentelyn tuloksena lappujonoista muodostui viisi erilaista aihepiiriä, jotka on eritelty liitteessä 5 (LIITE 5). Viimeisessä vaiheessa ryhmälle annettiin tehtäväksi keskustellen valita viisi tärkeintä asiaa jälkihuollon sosiaaliohjauksen suunnitelmallisuuden ja vaikuttavuuden kontekstista. Ryhmä päätyi valitsemaan aihepiirijonoista laput seuraavasti:

- *Terveys, siitä huolehtiminen*
- *Kontrollointi & patistelu,*
 - o *vuokranmaksun seuranta*
 - o *opiskelujen etenemisen seuranta jne.*
- *Päihteet, elämänhallinta*
- *Oman elämän hallinta*
- *Henkinen tuki*
 - o *"mitä kuuluu"*
 - o *tsemppaus*

Näihin tuloksiin päädyttiin yhteisen keskustelun kautta. Keskustelussa ja lapuissa sivuttiin monia muita aiheita liittyen esimerkiksi kirjaamiseen, asumisen ohjaamiseen, sosiaalisten suhteiden ja perhesuhteiden tukemiseen, yhteistyöhön sosiaalityöntekijöiden kanssa, käytännön ohjaukseen ja hoidollisiin keskusteluihin (LIITE 5). Yleisesti sosiaaliohjauksessa pidettiin tärkeänä yhdessä tekemistä ja rajanvetoa sen suhteen, milloin tehdään nuoren puolesta ja milloin nuorelle annetaan tilaa tehdä itse. Kontrolloinnista ja patistelusta toinen sosiaalityöntekijöistä totesi, että kontrolli on tullut osaltaan kuvioon mukaan sen myötä, kun jälkihuoltoon on saatu omia jälkihuollon tukiasuntoja, joiden asumisohjauksesta sosiaaliohjaajat vastaavat.

4.4.3 Jälkihuollon asiakassuunnitelmat

Tutkimuksen kolmantena aineistona on jälkihuollon sosiaaliohjausta saaneiden nuorten jälkihuollon asiakassuunnitelmat ja niissä sosiaaliohjaukselle asetetut tavoitteet ja mahdolliset tulokset. Jälkihuollon asiakassuunnitelma on dokumentti, joka tulisi tehdä jokaiselle jälkihuoltoon nuorelle ja jossa tulisi määritellä työskentelyn tavoitteet ja resurssit. Jälkihuollossa olevaa lasta tai nuorta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet. Lisäksi kirjataan erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle tai nuorelle sekä hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaaville henkilöille (Lastensuojelulaki 2007.)

Tutkimuksessa asiakassuunnitelmien tavoitteet kerättiin yhteiseen taulukkoon, joka on liitteenä. (LIITE 4) Tämän aineiston tarkoitus on kuvata jälkihuollon työskentelylle asetettuja tavoitteita ja saavutettuja tuloksia, mikä auttaa jäsentämään tulevan sosiaaliohjauksen suunnitelman otsikoita ja teemoja. Jälkihuollon asiakassuunnitelmat edustavat osaltaan työn kulttuuria, painopisteitä ja yleisimpiä teemoja.

Dokumentoinnilla on sosiaalityössä monia käyttötarkoituksia ja ulottuvuuksia. Asiakirjoilla yksilöidään asiakkaita, kuvataan palveluprosesseja ja turvataan asiakastyön jatkuvuutta. Asiakirjat helpottavat työtä ja niillä tallennetaan tietoa hallinnon ja suunnittelun käyttöä varten. Työn dokumentointi ei ole vain tiedon säilömistä, vaan sillä on vaikutuksia asiakkaan saamaan palveluun (Kääriäinen 2003, 23.)

Kääriäinen erottelee väitöskirjassaan sosiaalityöntekijöiden tekemien muistiinpanojen teemoja sisällöllisiin ja kokemuksellisiin teemoihin. Sisällölliset teemat kuvaavat asiakirjoissa toistuvia kirjoittajan antamia tai tulkitsemia merkityksiä ja keskeisiä sisältöjä. Kokemuksellisilla teemoilla Kääriäinen tarkoittaa sellaisia tekstiin liittyviä merkityksiä, joissa kuvataan tilanteeseen liittyviä tunteita, kokemuksia ja sosiaalisia suhteita (Kääriäinen 2003, 91.)

Tässä tutkimuksessa jälkihuollon asiakassuunnitelmista pyrittiin nostamaan esiin sellaisia teemoja, jotka koskettavat sosiaaliohjausta tai sosiaaliohjauksen työn painopisteitä. Nämä ovat Kääriäisen mainitsemia sisällöllisiä teemoja, joita ei tosin tässä tutkimuksessa käsitellä erityisen diskursiivisesti, vaan enemmän sisällönanalyysin avulla.

Dokumentti syntyy yksilön tekemänä, mutta yhteisön ja kontekstin vaikuttamana. Teksti on usein kirjalliseen muotoon saatettua kerrottua puhetta, johon vaikuttaa se, miten kirjoittaja sen kuulee ja kuinka tarina muuttuu kuulemishetkestä kirjoitushetkeen. Dokumentin sisältöön ja kirjoitusasuun vaikuttaa myös kohderyhmä - kenen oletetaan dokumenttia lukevan (Prior, Lindsay 2003, 11-12.) Aino Kääriäisen (2003) väitöskirjan mukaan sosiaalityön asiakastyössä tehtävät dokumentit ovat aina jonkun tekemiä valintoja tai tulkintoja tilanteista. Myös asiakirjoja luettaessa niistä tehdään erilaisia tulkintoja. Tekstit ovat kirjoitushetkellä tehtyjä valintoja siitä, mitä kirjoitetaan ja mitä jätetään pois (Kääriäinen 2003, 22).

Jälkihuollon asiakassuunnitelmia on tarkasteltu 14 sellaisen jälkihuoltonuoren osalta, jotka ovat ottaneet vastaan jälkihuollon sosiaaliohjausta ja jälkihuollon asiakassuunnitelmista on nostettu niitä tavoitteita, jotka liittyvät sosiaaliohjaukseen. Yksi suunnitelma on vuodelta 2008, muut suunnitelmat ovat vuosilta 2012-2014, jolloin nuoret ovat olleet jo pääosin 18 vuotta täyttäneitä jälkihuoltonuoria.

Asumiseen liittyviä tavoitteita suunnitelmissa on melko paljon. Tavoitteiksi on asetettu jälkihuollon tukiasunnon saaminen ja siihen liittyvien asioiden hoitaminen, vanhemmuuden tukeminen kotikäynnin, asunnon etsimistä ja muita käytännön asioita sekä tukea asumistuen ja toimeentulotuen hakemiseen. Yhdessä suunnitelmassa on tavoitteeksi asetettu viikottain toteutuvat kotikäynnit, joita on harvennettu puoli vuotta myöhemmin joka toiseen viikkoon. Eräässä suunnitelmassa on mainittu myös kotiutumisosuuden edistäminen kotiutumisen jälkeen ja tähän liittyvä nuoren ja vanhempien tuki ja ohjaus.

Toisena teemana suunnitelmissa on tavoitteiksi asetettu usein myös käytännön asioita, kuten viranomaisasioissa tukemista, erilaisten lomakkeiden täyttämistä ja tukien hakemista.

Kolmas teema on päihteet. Asiakassuunnitelmissa on tavoitteiksi asetettu alkoholin käyttöön, riskeihin ja vaikutuksiin liittyvät keskustelut, päihdekeskustelut ja päihdehoitoon ohjaaminen.

Neljäs suunnitelmista nostettava teema on nuoren perhesuhteet. Suunnitelmissa tavoitteiksi on asetettu keskustelutuki perheenjäsenten tulehtuneiden välien avaamiseksi ja perheen pelisäännöt. Yhdeksi tavoitteeksi on nostettu nuoren vanhempien ohjaus ja tuki.

Viides teema on nuoren itsenäistyminen ja elämänhallinta. Suunnitelmissa puhutaan itsenäistymisen tukemisesta, arjen hallinnan ja omien asioiden hoitamisen tukemista, tuesta elämänhallintaan ja aikuistumiseen, tuesta nuoren omaan vanhemmuuteen sekä tuesta terveeseen kasvuun ja kehitykseen. Joissakin suunnitelmissa on maininta myös hoitoon ohjaamisen liittyviin asioihin.

Kuudes suunnitelmista nouseva teema on opiskeluasiat. Suunnitelmissa on tavoitteiksi sosiaaliopetuksen työskentelylle asetettu nuoren koulumotivaation ylläpitäminen ja se, että nuori käy säännöllisesti koulua ja saa suoritettua opintojaan. Suunnitelmissa mainitaan myös opiskeluasioiden selvittäminen, kurssin tai muun järkevän asian etsiminen sekä sopivan opiskelupaikan löytäminen.

4.5 Aineiston analysointimenetelmät

Laadullisen tutkimuksen analyysissä puhutaan usein yksittäisistä havainnoista yleiseen teoriaan etenevästä induktiivisesta analyysistä tai yleisestä yksittäiseen etenevästä deduktiivisesta analyysistä. Tässä tutkimuksessa analyysia voidaan

tarkastella näiden välistä, abduktiivisesta päättelystä, jossa teorianmuodostus on mahdollista silloin, kun havaintojen tekojen taustalla on jokin ajatus tai lähtökohta – toisin sanoen tutkijalla on jokin ennakkokäsitys tutkittavasta aiheesta, jokin aiempi tutkimus, prosessikuvaus tai tutkimus (Tuomi&Sarajärvi 2002, 97.)

Aineistolähtöisen laadullisen eli induktiivisen aineiston analyysi kuvataan kolmivaiheisena prosessina, johon kuuluu aineiston redusointi eli pelkistäminen, klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Pelkistämässä aineistosta, haastattelusta, dokumentista tai muusta asiakirjasta, karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan aineistosta nostetaan olennaiset ilmaukset. Aineiston ryhmittelyssä aineistosta koodatut tai nostetut ilmaukset käydään läpi ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi sekä nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Tällä luodaan pohjaa tutkimuksen perusrakenteelle sekä alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 114.)

Teorialähtöisessä, eli deduktiivisessa sisällönanalyysissä aineiston analyysin luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehykseen, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä, jolloin analyysia ohjaa jokin teema tai käsitekartta (Tuomi&Sarajärvi 2002, 116).

Toinen näkökulma tämän tutkimuksen analyysiin on teoriaohjaavassa analyysissä. Analyysia tehdään aineiston ehdoilla, kuten aineistolähtöisessä (induktiivisessä) analyysissä, mutta ero tulee esille siinä, miten pelkistämisen vaiheessa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, kun teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä ne tuodaan esiin valmiina, ilmiöstä jo tiedettynä. (Tuomi&Sarajärvi 2002, 116.)

Tämän tutkimuksen lähtökohtana oli aiemmin kuntaan luotu sosiaaliohjauksen prosessikaavio ja sosiaaliohjaukseen liittyvät teemat. Toisaalta tutkimuksessa on

pyrity nostamaan aineistosta sellaisia käsitteitä ja ajatusmalleja, jotka voitaisiin yleistää käsittämään koko jälkihuollon sosiaaliohjausta yleisesti. Tällöin tullaan lähelle abduktiivista päättelyä, jossa aineistosta nouseva teoria mahdollistuu sillä, että havaintojen teon taustalla on aiemmin muodostunut käsitys ja lähtökohta tutkimukselle. Teoriaohjaavuus tulee esille siinä, että analyysin aiheet nousevat osin jo tiedetystä ja pohditusta tutkimuskunnan sosiaaliohjauksen tematiikasta.

Analyysitapa kaikissa aineistossa oli teemoittelu. Teemoittelussa analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia asioita, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle tai dokumentille. Teemat pohjautuvat teemahaastattelussa etukäteen asetettuihin teemoihin, mutta lähtökohtana olleiden teemojen lisäksi esille nousee monia muitakin teemoja (Hirsjärvi & Hurme 2006, 173.)

5 JÄLKIHUOLLON SOSIAALIOHJAUKSEN PROSESSI JA SISÄLTÖ

Tämän tutkimuksen aineistonkeruu on suoritettu samassa kunnassa, jonne on tehty seuraavana kuvattu ja liitteenä oleva prosessikaavio (LIITE 3). Tuplatiimi-työskentelyyn osallistuivat samat työntekijät, jotka ovat olleet tekemässä sosiaaliohjauksen prosessikaaviota ja pohtimassa sen sisältöjä noin kolme vuotta aikaisemmin. Seuraavassa esitellään jälkihuollon sosiaaliohjauksen prosessikaavio, joka on saattanut osaltaan olla vaikuttamassa tutkimuksen aineistoon.

Tutkimuskunnassa jälkihuollon sosiaaliohjauksen sisältöä ja prosessia pohdittiin tarkemmin ja laajemmin vuonna 2011, jolloin tuloksena syntyi Jälkihuollon sosiaaliohjauksen prosessikaavio. (LIITE 3). Tuolloin sosiaaliohjaajien ja johtavan sosiaalityöntekijän, sekä myöhemmässä vaiheessa myös muiden jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden kanssa päädyttiin prosessinkuvaukseen, jossa sosiaaliohjauksen sisällölliset elementit olivat asuminen, viranomaiset, opiskelu ja työ, terveys, talous sekä vapaa-aika ja sosiaaliset suhteet. Asumiseen liittyvä ohjaus jaettiin neljään osioon. Kotiin annettavassa tuessa painottuu perheen kanssa työskentely, vanhemmuuden vahvistaminen, arjen sujumisen arviointi ja nuoren itsenäistymisen tukeminen. Omaan asuntoon tai kunnan jälkihuoltoasuntoon annettavassa tuessa sosiaaliohjaus on talousasioissa neuvomista, vuokravakuuden, kotivakuutuksen ja sähkösopimuksen kaltaisten paperiasioden hoitamista, vuokranmaksun sopimista toimeentulotuen kanssa ja oman asunnon järjestyssääntöjen läpikäymistä ja asumisen pelisäännöistä puhumista. Ostopalveluna ostettavaan tukiasuntoon muuttavalle nuorelle tarjotaan vähäistä sosiaaliohjausta ja nuoren asumista tuetun asumisen jälkeen pohditaan sitten yhdessä tukiasuntopalvelutahon kanssa. Siinä tapauksessa, ettei nuorella ole minkäänlaista asuntoa ja hänellä on vaikeuksia sitoutua tuettuun asumiseen, häntä ohjataan akuutin asumisen yksiköihin tai tilapäismajoituksiin (Julkaisematon lähde. Tuloste tutkijalla.)

Viranomaisasioissa tehtävä työ on ohjaamista Kelan etuuksien hakemiseen, veroasioissa ohjaamista, oikeustoimen piirissä olevissa asioissa, kuten sakot, ulosotot tai rikokset selvittely ja ohjaaminen sekä toimeentulotuen hakemisessa tukeminen. Opiskelussa tukeminen on opiskelussa tukemista tai ohjausta opiskelupaikan valintaan ja hakemiseen. Työssä tukeminen on ohjaamista TE-toimistoon ja yhteydenpitoa työvoimaneuvojiin ja huolehtiminen siitä, että nuoren työnhaku on voimassa, mikä on edellytyksenä toimeentulotuella. Tarvittaessa ohjaaja on mukana aktivointisuunnitelmissa. Terveysasiat ja psykososiaalinen tuki on ohjausta päihde- ja mielenterveyspalveluiden piiriin ja keskusteluja, läsnäoloa ja tavoitettavuutta. Talouteen liittyvissä asioissa tukeminen on ohjausta ja neuvontaa raha-asioihin, johon liittyy rahankäytön suunnittelu ja tulojen riittäminen koko kuukaudelle. Sosiaaliohjaaja ohjaa nuorta toimeentulotuen hakemiseen ja käy keskustelua ja ohjaa maksusuunnitelman tekemiseen mahdollisissa maksuhäiriötilanteissa. Vapaa-aikaan ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvä tukeminen on läheisten perhesuhteiden tukemista sekä harrastusten ja järkevän tekemisen etsimistä yhdessä nuoren kanssa (Julkaisematon lähde. Tuloste tutkijalla.)

Jälkihuollon sosiaaliohjauksen sisällöllisten asioiden lisäksi prosessikaaviossa mainitaan väliarviointi neljän kuukauden välein. Väliarviointi on tilanne, jossa sosiaaliohjausta on tarkoitus arvioida yhdessä nuoren, tämän lähiverkoston ja sosiaaliohjaajan kesken. Tässä yhteydessä tehdään myös sosiaaliohjauksen suunnitelma, jolla täsmennetään ja konkretisoidaan jälkihuollon asiakassuunnitelmassa asetettuja tavoitteita. Jälkihuollon sosiaaliohjauksen suunnitelmaa käsitellään luvussa 5.2.

5.1 Jälkihuoltonuoren itsenäistymistä ja elämänhallintaa tukeva sosiaaliohjaus

Tutkimuksen aineistoissa nousi esiin paljon nuoren itsenäistymiseen ja elämänhallintaan, vuorovaikutukseen ja asioiden hoitamiseen liittyviä asioita. *Asuminen* esiintyi kaikissa aineistoissa nuoren jälkihuoltoa selkeästi määrittävänä asiana. Jälkihuoltonuoren itsenäinen asuminen on koko sosiaaliohjausta

määrittävä tekijä. Itsenäinen asuminen tuo mukanaan taloudelliset asiat kuten Kelan tukien ja toimeentulotuen hakemisen, TE-toimistoasioinnit, opiskeluasioiden seurannan ja jälkihuollon asuntojen kohdalla korostuneen kontrollin suhteessa asumisen sujumiseen ja vuokrasopimusten jatkamiseen.

Toinen kaikkia aineistoja yhdistävä teema on *asioiden hoitaminen*. Tähän liittyy erilaiset toimistoasioinnit, viranomaispalaverit, kouluihin ilmoittautuminen, tukien hakeminen ja seuranta sekä verkostoissa tehtävä työ.

Terveysteen liittyviä asioita esiintyy kaikissa aineistoissa. Tämän teeman alle on tässä tutkimuksessa tuotu erilaiset päihteisiin ja mielenterveysongelmiin liittyvät asiat.

Henkinen tuki tulee esille teemahaastatteluissa ja Tuplatiimi-työskentelyssä, ei kuitenkaan asiakassuunnitelmissa. Henkinen tuki on tässä tutkimuksessa nuorta tukevia keskusteluja, tukena olemista vaikeissa tilanteissa ja ohjaamista, tukemista tai jopa tuuppimista hankalien tilanteiden, ongelmien tai tehtävien suorittamisessa.

Itsenäistymisestä ja oman elämän hallinnasta puhutaan kaikissa aineistoissa. Tämä teema menee osin päällekkäin muiden teemojen kanssa, mutta tässä tutkimuksessa oman elämän hallinta nähdään nuoren kykynä hallita omaa elämäänsä, sisäistä varmuutta siitä, että hallitsee itse oman elämänsä haasteet ja pystyy selviämään myös vaikeammista tilanteista. Itsenäistyminen on niitä perustietoja ja -taitoja, joita oman elämän hallintaan tarvitaan (Havighurst 1972, 40). Itsenäistymistä on myös lähipiirin kontrollin vähenemistä ja vastuunottoa omien asioiden hoitamisesta (Huotari 2010).

5.1.1 Asuminen nuoren itsenäistymistä tukemassa

Olen omassa työssäni jälkihuollon sosiaaliohjaajana huomannut, että 18 vuotta täyttänyt tai jo nuorempi jälkihuolto- nuori toivoo usein pääsevänsä omaan

asuntoon. Tutkimuskunnassa jälkihuolto on saanut viime vuosina monia asuntoja jälkihuollon käyttöön, mikä on suuresti helpottanut huonoa asuntotilannetta tutkimuskunnan alueella. Aikaisemmin ennen omia tukiasuntoja osa sosiaaliohjaajan työtä on ollut asuntojen etsiminen julkisilta asuntomarkkinoilta ja tähän on liittynyt vuokrasopimusten tekeminen yhdessä jälkihuolto nuoren ja vuokranantajan kanssa.

se (sosiaaliohjaaja) on ollut mukana tekemässä vuokrasopimusta sen kämpän omistajan kanssa. (H5)

Täysi-ikä kynnöksellä oleva jälkihuolto nuori elää Erikssonin teorian mukaista nuoren aikuisen vaihetta, jossa nuori käy läpi läheisyyden ja eristyneisyyden liittyvää kriisiä. Tämän kipuilun positiivisena kehitystehtävänä on läheisyyden kehityskriisi ja negatiivisena eristyneisyyden kehityskriisi (Eriksson 1982, 250-251.) Tähän kriisiin liittyy siis pesäeron tekeminen vanhempiin ja tarve itsenäistyä. Arnett (2004) puhuu oman identiteetin etsimisestä, jossa tulevaisuudensuunnitelmat muuttuvat usein ja tähän epävakauden ajanjaksoon liittyvät monet erilaiset asumisjärjestelyt ja välillä jopa muutto takaisin vanhempien luokse (Arnett 2004, 10). Sijoitettuna olleen nuoren perhetilanne on usein sellainen, että vanhempien luona asuminen ei ole vaihtoehto, jolloin toivotaan muuttoa omaan asuntoon. Tähän jälkihuollossa myös tuetaan. Tutkimuskunnalla on jonkin verran jälkihuollon tukiasuntoja, joissa valtaosa kunnan itsenäisesti asuvista jälkihuolto nuorista asuu. Jälkihuollon tukiasunnossa asuminen edellyttää nuorelta vuokrasopimuksen tekemistä, jossa yhdeksi ehdoksi on asetettu säännöllinen kontakti sosiaaliohjaajaan. Sosiaaliohjaajat tutkimuskunnassa vastaavat jälkihuollon tukiasuntojen vuokrasopimusten tekemisestä jälkihuolto nuorille ja asumisohjauksesta, suorittavat asunnon tarkastukset ja ovat yhteyshenkilöitä taloyhtiön isännöitsijään tai muuhun tahoon. Tuplatiimi-työskentelyssä yhtenä lappuna viidestä jäi jäljelle kontrolli ja patistelu, johon tämä asumisohjaajan rooli liittyy. Tämän roolin myötä sosiaaliohjaajat voivat tavata säännöllisesti asunnossa asuvaa jälkihuolto nuorta ja hoitaa asumisen lisäksi muita nuoren asioita.

Asiakassuunnitelmissa jälkihuollon tukiasunto, tukiasunto tai sopiva asumisratkaisu esiintyy monen nuoren jälkihuoltosuunnitelmassa.

Asuminen nousee tärkeänä asiana kaikissa haastatteluissa. Haastatelluista nuorista kaikki asuvat omissa asunnoissaan ja ottavat tai ovat ottaneet vastaan sosiaaliohjausta. Kysyttäessä ylipäättään jälkihuollosta nuoret tuovat esille yhtenä asiana saamansa jälkihuollon asunnon tai muun asunnon, jonka hakemissa jälkihuolto on ollut tukena. Erään nuoren mukaan jälkihuollon toiminta on ollut hänen kohdallaan ”tosi riittämätöntä”, mutta haastattelussa hän toteaa, että ilman jälkihuollon tukea hän ei olisi saanut asuntoaan pidettyä. Toisen nuoren kohdalla jälkihuolto ja jälkihuollon sosiaaliohjaus on tullut mukaan asunnontarpeen myötä. Kysyttäessä siitä, mitä erityistä tukea hän on suhteessa muihin ikätovereihin saanut, nuori mainitsee kaikkein isoimpana asiana ja jälkihuollosta liki ainoana ilona tuottaneena asiana jälkihuoltoasunnon.

kämpän mä oon saanut pidettyä... sitä mä en ois saanut itekseni pidettyä mitenkään... niin mä oon saanut sitä tasapainoa silleen et mä yleensäki pystyn asumaan kotona silleen, että se on ihmisasunto (H1)

jälkihuoltoasunto, se nyt oli kaikista isoin juttu...(H3)

iloinen uutinen on ollut se, että sain kämpän... ei tässä iloisia asioita ole ollut (H2)

Yhdessä haastattelussa kävi ilmi, että jälkihuollon tukiasuntoon muuttanut nuori oli ollut sijoitettuna sellaisessa lastensuojelulaitoksessa, jossa oli olemassa rakenne itsenäistä asumista tukevaan työskentelyyn.

sieltä (sijoituspaikasta) jäi käteen kaikenlaista, siis hyvin paljon asioita silleen et tota siis sai mut pois siitä sellaisesta, että mä olin siellä vaan

yksinäni jossain niinku sen sosiaalisuuden takaisin elämään vähän enempi ees et tota... mä sain sieltä sit kaikkii näitä niinku sit myöhemmässä vaiheessa itsenäisyyden taitoja, avaimia, miten sitten hoidetaan sitä omaa semmosta asumista. (H3)

se oli silleen että tota se meni asteittain sellain eteni itsenäistymissysteemi siellä... lähinnä se meni silleen, että ne opasti siinä rahankäytössä ja sit niinku alko näyttää hyvältä, alkuu sulla oli ruokaraha, joka oli tietty summa viikossa ja sit kun se näytti hyvältä, niin sit ne anto sun ite hoitaa niinku kaikennäköisiä, sit se lopulta menee siihen et ne saa antaa sulle niin sanottua toimeentulotukee... se on pienempi kuin se oikee toimeentulotuki, mut sillä sä ostat niinku kaiken, et sit ei saa sitä normaalia viikkorahaa... (H3)

Kyseisessä lastensuojelulaitoksessa on itsenäistyvien oma siipi, jossa itsenäistymisvaiheessa olevilla nuorilla on omat tilat, jossa nuorilla on omat huoneet, mutta yhteiset oleskelutilat ja keittiöt. Toisten itsenäistyvien nuoren kanssa sovittiin yhteisiä kauppakyytejä ja näiden yhteydessä käytiin keskusteluja itsenäistymiseen liittyen.

Nuori (H3) muutti lastensuojelulaitoksesta jälkihuollon tukiasuntoon. Olisi toivonut saavansa jonkun muun asunnon, mutta jälkihuollon tukiasuntoon muuttamiseen vaikutti halpa hinta ja hyvä sijainti. Sosiaaliohjauksella ei tässä tapauksessa tuntuisi itsenäistymisen taitoihin olevan kovinkaan suurta tarvetta:

Tutkija: "Rahankäyttö ja taloudenpito... ootsä kokenut, että sosiaaliohjaajalla olisi ollut sille jotain annettavaa?"

Nuori: "ei mun mielestä mulla on ollut raha niin sanotusti hyvin hallussa... se ei oo mikään ongelma mulla ollu"

Tutkija: ”arjen asiat, eli paperityöt, vuokranmaksu, kaupassakäynti, niin miten arjen asioissa ajattelet, että mikä on sellaista, missä sä sosiaaliohjausta tarvitset? Mihin sä tarviit ohjaajan apua tai tukea?”

Nuori: ”Mihin mä tarviin tukea? No kyl mä laskut osaan maksaa ja kyllä mä kaupassa osaan käydä, mä en tiedä...”

Jälkihuollon tukiasunnon saaminen mahdollistaa nuorelle hieman tuetumman itsenäisen asumisen. Toimeentulotuella tai opintotuella elävän jälkihuollon nuoren on vaikea saada asuntoa julkisilta markkinoilta, jolloin jälkihuollon tukiasunto on usein ainoa vaihtoehto. Toiset nuoret hyötyvät myös muustakin tuesta, toisilla itsenäisen elämän avaimet alkavat olla jo jälkihuoltovaiheessa hyvin hallussa. Hanna Launamo on tutkinut 2012 valmistuneessa opinnäytetyössään Helsingin kaupungin jälkihuollon tukiasuntotoimintaa, jonka mukaan nuoret tarvitsevat tukiasuntotoiminnan sosiaaliohjaajaa virallisten asioiden hoitamiseen ja nuoret toivovat myös keskusteluja ja tiedusteluja heidän voinnistaan (Launamo 2012). Samaan päätelmään on päätenyt Mia Kosomaa-Hovatta tutkiessaan Espoon jälkihuollon asiakasraadın nuorten kokemuksia sosiaaliohjauksesta (Kosomaa-Hovatta 2013).

5.1.2 Sosiaaliohjaus asioiden hoitamista tukemassa

Tuplatiimi-työskentelyssä käytännön asioiden hoitaminen tuli esille keskusteluissa ja joissakin lapuissa, mutta tämä teema ei päätynyt viimeiseen viiteen luokkaan. Tuplatiimi-työskentelyn aikana käydyssä keskustelussa tärkeänä pidettiin rajanvetoa sen suhteen, milloin asioita tehdään nuoren puolesta ja milloin nuorelle annetaan tilaa hoitaa asiat itse. Jan-Erik Nurmi puhuu nuoren ongelmanratkaisutaidoista, jossa nuori asettaa itselleen tavoitteen, tekee työtä tämän eteen ja toimii määrätietoisesti saattaakseen kyseisen toimen loppuun asti.

Nuori pelkää epäonnistuvansa, josta seuraa päämäärätiedoton tekeminen ja opittu avuttomuus, mikä näyttäytyy passiivisuutena toiminnassa (Nurmi 1997b, 400.)

Asiakassuunnitelmissa asioiden hoitaminen tulee esille monessa kohtaa. Asioiden hoitaminen on viranomais- ja omien asioiden hoitamista, opiskelu- ja etuusasioiden selvittämistä, kurssin tai muun järkevän asian etsimistä, asuntohakemusten täyttämistä, tukien hakemista ja lomakkeiden täyttöä. Neuvotteluissa nuori on ollut itse mukana neuvottelemassa näistä tavoitteista.

Nuorten haastatteluissa asioiden hoitaminen on puheissa.

mullehan se on ollut sitä, että mua on opastettu mitä mä oon näit kaikkii täyttämään näit lomakkeita ja hoitamaan niit silleen eteenpäin.
(H3)

opettanut täyttämään toimeentulotukihakemuksia ja jeesannut kämpän etsimisessä...(H5)

Asioiden hoitaminen on käytännössä sitä, että sosiaaliohjaaja on varmistamassa, että asiat tulevat varmasti hoidetuksi. Jos jälkihuolto nuori ei itse osaa, niin sosiaaliohjaaja auttaa tekemään ja jatkossa varmistaa, että asia tulee hoidetuksi oikein.

...sellaisen oman ohjaajan, joka käy mun kaa Kelassa ja joka auttaa sellaisissa asioissa, joita mä en ymmärrä ja auttaa... (H2)

Jälkihuolto nuori on ohjauksen suhteen yhteiskunnallisesti erityisessä asemassa suhteessa muihin ikäisiinsä nuoriin. Tämä tulee erityisen hyvin esille tukena käytännön asioiden hoitamisessa:

Varmaan enemmän niin kuin tukea ja sit niinku sellaiseen niinku arkijuttuihin niitä mä oon hoitanut kaikist eniten niinku sosiaaliohjaajien kaa, käynyt kaupoilla ja sit just näit kouluhommi ja käynyt mun kaa pari kertaa Kelassa, kun mulla menee hermot niihin aina... (H2)

Asioiden hoitamiseen vaikuttaisi liittyvän joko osaamattomuutta, jaksamattomuutta tai pelkoja viranomaisia tai asioimistilanteita kohtaan. Eräs nuori sanoo Kelan olevan niin hirveä paikka, että ”sinne hän ei yksin mene”. Toisella nuorella on niin voimakkaat negatiiviset kokemukset sijoituksestaan ja vastenmielisistä viranomaisista, että tämä heijastuu kaikkeen toimintaan, jossa pitäisi olla tekemisissä virallisten asioiden kanssa. Osaamattomuutta ilmenee erityisesti hankalien lomakkeiden ja näiden liitteiden kanssa ja byrokraatiaan turhaudutaan myös suhteessa jälkihuollon tai sosiaalitoimen palveluihin.

Asioiden hoitamisessa on osaltaan kysymys nuoren motivaatiosta tai kyvystä omien asioidensa hoitoon. Työntekijä kokee jotkut asiat tärkeäksi hoitaa, mutta nuori ei syystä tai toisesta ole pystynyt osallistumaan omien asioidensa hoitoon. Tutkimuksissa puhutaan resilienssin eli pärjäävyyden käsitteestä. Tällä tarkoitetaan selviytymistä ja onnistumista tilanteissa, joissa nuorella on heikot lähtökohdat ja hänellä on ollut paljon vastoinkäymisiä (Collins 2001, 81). Jälkihuoltonuorilla on usein taustallaan vaikeita kokemuksia ja pettymyksiä viranomaisia ja yhteiskuntaa kohtaan.

siis on ollu varmaan se, et mun oma panos siihen asioiden hoitoon ei oo sit kuitenkaan ollu silloin... (H2)

Jos on niin mä en muista yhtään mitään muuta, kun se tosiaan hakemusten toimittamisen ajallaan esimerkiksi Kelaan... et fyysisesti Kelaan mukaan auttamaan... muuten en muista et mitä siin on joskus puhuttu siitä, että tällasissa peruselämäntaidoissa, kuten kämpän siivoomisessa ja ostosten teossa ja hakemusten viemisessä, laskujen

maksamisessa autettais... mä en oo todennäköisesti jonkun viikon tai kahden jälkeen ollu samaa mieltä asiasta (H1)

Nuoren sitouttaminen omien asioidensa hoitamiseen on jälkihuollon sosiaaliohjaukselle haaste. Nuori peruu aikojaan, ei ilmesty tapaamiseen tai ei ole kotona, kun työntekijä menee sovitusti käymään. Työntekijä saattaa ajatella, että nuori ei halua tukea eikä halua sitoutua omien asioidensa hoitamiseen. Toisaalta työntekijä saattaa kiireen keskellä huokaista helpotuksesta, kun aikaa jää nyt johonkin muuhun tehtävään.

Siitä tulee sellainen olo, et ku on yleensäki kiinnostunut ja asiakkaasta jollain tasolla tuleeko ne asiat oikeasti hoidettua, eikä vaan sillee, et tulee töihin ja koittaa vähä tehdä sitä ja tätä ja tota mitä on siin ohjelmassa ja sit vaa luovuttaa, jos joku asiakas ei hoida niit asioita tai siirtyy niihin, jotka hoitaa ne helpommin... eiks se ensiksi mainittu todennäköisesti tarttis sitä apua vielä enemmän? (H1)

Vuorovaikutustaidot ovat haastattelujen perusteella tärkeässä roolissa asioiden hoitamisessa ja asioiden eteenpäin viemisessä. Haastatellut jälkihuolto- nuoret tuntuvat kokevan tärkeänä, että heitä tuetaan ja tarvittaessa jopa vaaditaan hoitamaan asioitaan. Pakon edessä toimiminen koetaan negatiivisena asiana, mutta työntekijän tulee kuitenkin selkeästi edellyttää nuorelta tiettyjä asioita.

mä aika äkkii lakkaan tekemästä mitään yhteistyötä, jos mä huomaan, et sillei oo varsinaisesti mitään seurauksii... (H1)

(sosiaaliohjaajan) ei nyt tarvi koko aikaa olla nipottamassa, mutta kyllä se on hyvä, että on jollain tapaa tiukka tietyissä asioissa... asioiden hoitamiset ja tällaiset. Pitää kuitenkin olla rento ja hyväntuulinen, jonka kanssa voi jutella muistakin asioista, kun pelkästään tollasista (H2)

Jälkihuoltoonuret ovat sanoneet kaipaavansa luottamuksellista suhdetta työntekijään, aikuista rinnalla kulkijaa (Kuronen 2013; Jurvansuu 2013). Jaana Kivistön mukaan nuoret odottavat työntekijältä perehtyneisyyttä ja sensitiivisyyttä (Kivistö 2006, 80). Toisaalta Raitakari toteaa väitöskirjassaan, että työntekijällä on tarve ohjata ja painostaa nuorta haluamaansa suuntaan yhteiskunnassa pärjääväksi yksilöksi (Raitakari 2006, 276). Asioiden hoitamiseen tuntuisikin liittyvän monia tekijöitä. Hyvään vuorovaikutukselliseen asioiden hoitamiseen vaikuttaa työntekijän ajatus siitä, miten asian tulisi edetä ja toisaalta nuoren sen hetkinen tahtotila ja miten nämä kaksi asiaa saadaan kohtaamaan toisensa. Nuori kaipaa rinnalleen luottamuksellista aikuista kulkijaa. Tämä aikuinen edellyttää häneltä asioiden hoitamista, mutta ei kuitenkaan ole liian painostava tai päällekkävyä. Rauno Huotari (2011) toteaa pro gradu -työssään Omillaan toimeentuleva aikuinen, että itsenäistyminen on toiminnan muutosta, jossa nuori alkoi hoitaa asioitaan ja nuoren lähipiirin kontrolli väheni (Huotari 2010, 56). Nuoren mukavuusaluetta ei välttämättä ole viranomaisasioiden hoitaminen tai laskujen maksaminen, vaan aikaa tulee käytettyä johonkin muuhun. Asioiden edellyttäminen sysää nuorta hoitamaan omia asioitaan ja hiljalleen asioiden hoitamisesta tulee helpompaa. Vuorovaikutussuhteen ja luottamuksen rakentamiseksi nuoren kanssa on käyty myös ”shoppailemassa” (H2) ja ”keilaamassa” (H4).

5.1.3 Sosiaaliohjausta päihteidenkäyttöön ja mielenterveyteen liittyvissä asioissa

Päihteisiin ja mielenterveyteen liittyviin asioihin nousee sisältöjä kaikista aineistoista. Asiakassuunnitelmissa on tavoitteiksi asetettu keskustelua alkoholinkäytöstä, terveen kasvun ja kehityksen tukeminen, avuksi oleminen psykiatrisen hoidon hakemiseen liittyvissä asioissa, päihdehoitoon ohjaamista sekä päihdehoitopaikan ja lastensuojelun jälkihuollon yhteistyö.

Tuplatiimissä yhdeksi viidestä tärkeimmästä teemasta nousi päihteet ja elämänhallinta. Useissa haastatteluissa päihde- tai mielenterveysongelmat

nousivat merkittäviksi asioiksi itsenäistymiseen ja oman elämänhallintaan liittyvissä kysymyksissä. Aineiston perusteella voisi todeta, että itsenäistymistä ja oman elämän hallinnan haasteita on vaikeaa lähteä työstämään, jos taustalla on päihteisiin tai mielenterveyteen liittyviä haasteita. Yhden haastateltavan todettiin vasta jälkihuollon loppumisen kynnyksellä sairastavan kaksisuuntaista mielialahäiriötä, minkä nuori kokeekin olleen syy viimeisimpään epäonnistuneeseen opiskelunaloitukseen.

Päihteet tai mielenterveysongelmat värittävät nuoren kanssa työskentelyä ja päihteet voidaan nähdä selkeänä ongelmana ja esteenä nuoren sinänsä selkeiden ja realististen suunnitelmien toteuttamiselle (Ehkäisevää huumeuutia 2006, 12). Päihteiden käytön aloittaminen ajoittuu usein siihen elämän kohtaan, jossa tehdään valintoja opiskelujen suhteen tai hakeudutaan työelämään, solmitaan kaverisuhteita ja opetellaan asioiden hoitamisen taitoa. Nämä ovat nuoruuden kehitystehtäviä, joihin päihteidenkäyttö vaikuttaa negatiivisesti tai jopa estävästi (Niemelä 2009, 52-53). Päihteitä käyttävällä nuorella oman elämänhallinnan kysymykset liittyvät vahvasti päihteiden käyttöön, jolloin luonteva työskentely tuntuisi tapahtuvan yhteistyössä erilaisten päihdehoitopaikkojen kanssa ja tässä sosiaaliohjaus voi olla myös tukena.

siis kyllähän se (sosiaaliohjaaja) on ollut mun kanssa tutustumassa niihin paikkoihin ja kertomassa niistä (päihdehoitopaikoista) (H4)

Jälkihuollon asiakassuunnitelmissa erään nuoren kohdalla on pidetty kahden vuoden aikana viisi asiakassuunnitelmaneuvoittelua, joissa nuoren elämää värittää joko sekava elämäntilanne, päihdehoitoon ohjaaminen tai yhteistyö päihdehoitopaikan kanssa. Viimeisessä neuvottelussa todetaan, että työskentely päättyy nuoren muuttaessa toiselle paikkakunnalle.

5.1.4 Henkinen tuki ja tsemppaus sosiaalihjauksessa.

Tuplatiimi-työskentelyssä yhdeksi viidestä viimeisestä lapusta nousi henkinen tuki: ”mitä kuuluu” ja tsemppaus. Tähän tutkimukseen nostetuissa asiakassuunnitelmissa tämä teema ei ole edustettuna. Yhdessä asiakassuunnitelmassa on kirjattu, että nuori voi tarvittaessa olla yhteydessä ohjaajaan. Haastatteluissa nousi esille myös tilanteita, joissa henkinen tuki on koettu tärkeäksi.

on ollut ja se pelkkä tieto, että mä voin niinku soittaa, niin se on auttanut paljon ja mä oon myös niinku pystynyt puhumaan noista mun asioista ja sit kun on ollut noita vaikeempia juttuja, niin ohjaaja on tullut mukaan, että ei ole tarvinnut mennä yksin... (H2)

mulle on kerrottu, että mä voin olla yhteydessä, jos tulee jotain ongelmia (H4)

Henkinen tuki on siis myös tavoitettavissa olemista. Se, että nuorelle on tarvittaessa mahdollisuus olla yhteydessä työntekijään, on itsessään jo hyvää tukea. Asioiden hoitamiseen liittymättömät keskustelut tukevat nuoren ja työntekijän keskinäistä luottamusta ja mahdollisesti edesauttavat myös käytännön asioiden hoitamista ja jälkihuollon työskentelyä.

Henkinen tuki ja tsemppaus ovat nuorta tukevaa ja kannustavaa vuorovaikutusta, joka vahvistaa suhdetta ja luo mahdollisuuksia myös vaatia nuorelta asioita. Hyvällä vuorovaikutuksella taas mahdollistetaan sosiaalihjaukselle asetettujen tavoitteiden toteutuminen (Borg & Mannerström 2002, 54).

Henkinen tuki ja tsemppaus on ennemminkin työote kuin tavoitteellista työskentelyä. Monen vielä elämän perustaitoja opettelevan jälkihuollonuoren

kanssa työskenteleminen on toisen tukemista ja tsemppaamista hoitamaan omia asioitaan.

5.1.5 Sosiaaliohjaus itsenäistymistä tukemassa

Itsenäistymisen ja elämänhallinnan voisi hyvin sisällyttää tai ottaa yläkäsitteeksi edeltäviin teemoihin. Toisaalta tämän tutkimuksen aineistossa, erityisesti Tuplatiimi-keskustelussa ja asiakassuunnitelmissa nämä käsitteet esiintyvät myös varsin yleisesti ihan itsenäisinä käsitteinä. Tästä syystä nämä on nostettu omaksi kohdakseen. Mielenkiintoista tässä on huomioida se, että jälkihuolto nuorten haastatteluissa nämä käsitteet eivät tulleet esille muuten kuin yhden nuoren kertoessa lastensuojelulaitoksen itsenäistymissiivistä. Suvi Raitakarin tutkimuksen mukaan ammattilaiset käyttävät asiakkaista puhuttaessa sellaisia ammattitermejä ja sanoja, joilla nuoren tilanne saadaan mahtumaan kyseiseen kontekstiin (Raitakari 2006, 275).

Oman elämän hallinta on yksi Tuplatiimi-työskentelyssä viidestä jäljelle jääneestä lapusta. Tuplatiimin aikana käydyssä keskustelussa päihteet, elämänhallinta -lappu edustaa päihteidenkäytön aiheuttamaa vaikutusta elämänhallinnalle. Oman elämän hallinta on muista syistä ilmenevää oman elämänhallinnan haastetta tai kehittymistä.

Asiakassuunnitelmissa elämänhallinnan ja itsenäistymisen teemat ovat hyvin yleisesti edustettuna. Suunnitelmissa puhutaan itsenäistymisen tukemisesta, itsenäistymisestä ja arjen hallinnasta, elämänhallinnassa ja aikuistumisessa tukemisesta, sekä itsenäistymisen ja äitiyden tukemisesta. Konkreettisemmin tähän aiheeseen kiinnittyvät tavoitteet liittyen opiskelupaikan saamiseen, koulunkäynnin tai opiskelun seuraamiseen, koulumotivaation ylläpitämiseen, opiskelu- ja etuusasioiden selvittämiseen ja kurssin tai muun järkevän tekemisen etsimiseen.

Haastatteluissa elämänhallinnan ja itsenäistymisen kysymyksiä pohditaan erityisesti oman elämän valintojen kautta. Jo jälkihuollon päättäneet nuoret katsovat tilannettaan taaksepäin ja kokevat, että omalla vastuunotolla tilanne voisi olla toinen.

se on kiinni siitä, varmaan siitä samasta syystä kuin että muutenkin tää et elämässä ei oo oikein päässyt eteenpäin... et ois pitänyt käydä ensin hoitamassa niitä mielenterveydellisiä ongelmia ja sitten vastakoittaa hoitaa sitä peruskoulua (H1)

mua on ohjattu kokeilee kaikenlaisia erilaisia kouluja, Toimaria, töitä ja tällaista, mutta musta tuntuu, että se on ihan itsestäni kiinni, ettei kiinnosta... yritys on ollut teidän puolelta kova (H2)

Hanne Launamon opinnäytetyössä Nuorten vanhemmuuden tukeminen jälkihuollon tukiasuntotoiminnassa elämänhallinnan tukeminen nähdään ulkoisen elämänhallinnan tukemisena, sosiaaliturvaetuksien hakemisena, rahankäytön hallinnan opetteluna ja asumisen taitojen opetteluna (Launamo 2012, 15). Elämänhallinnan tukeminen on myös sisäisen elämänhallinnan vahvistamista, nuoren oman päätöksenteon ja omien valintojen tukemista. Antonovsky puhuu elämänhallinnasta yleisenä luottamuksellisena suhteena elämään, jossa asiat tapahtuvat ennustettavasti ja odotetusti (Antonovsky 1979, 10). Ulkoisten asioiden hoitamisessa tukeminen tukee ulkoista elämänhallintaa, mutta sisäinen elämänhallinta säätelee asioihin tarttumista, aloitekykyä ja asioiden hoitamista loppuun asti. Antonovsky (1979) liittää elämänhallintaan nuoren aikaisemmat kokemukset, minä-identiteetin ja selviytymisstrategiat (Antonovsky 1979, 185-196). Tässä tullaan lähelle tämän tutkimuksen Tuplatiimi-työskentelyssä nousutta henkistä tukea ja tsemppausta sekä haastatteluissa nousutta tuuppimista ja läsnäoloa. Onnismaan mukaan ohjaus on dialogista ja toivoa antavaa. Ohjauksen perustana ovat aika, huomio ja kunnioitus (Onnismaa 2007, 26).

Itsenäistyminen on etäisyyden ottamista omiin vanhempiin (Arnett 2004, 8; Havighurst 1972, 70; Lehtinen, Kuusinen 2001, 35). Haastatteluissa ja asiakassuunnitelmissa vanhemmat ovat kuitenkin puheissa ja nuorten elämässä läsnä. Haastattelujen perusteella äidin luona käydään jääkaapilla, vaikka asutaan omassa asunnossa. Ongelmista soitetaan äidille ja äiti auttaa usein oman kotiin, lomakkeisiin tai laskujen maksamiseen liittyvissä asioissa. Hankalissa tilanteissa tukeudutaan usein ensin vanhempiin ja myöhemmin sosiaaliohjaajaan tai sosiaalityöntekijään.

aluksi soitan äidille ja haukun, kuinka kaikki on perseestä sossussa ja sitten teille ja sitten saadaan selvitettyä, että miksei oo tullut rahaa tai mikä lappu puuttuu (H2)

sit kuitenkin äiti on mua auttanut ja se on silleen ikävä ajatella, että olis semmonen tilanne, et oikeesti vanhemmista ei ois mihinkään... kaikki ois jotain narkkareita tai alkoholisteja, jotka vaan... jotka ei pystyis auttaa lasta yhtään, mikä saattaa olla monin huostaanotetuil se tapaus, niin silloin mä en olis niinku... en yhtään tiedä missä olisin. Tuskin olisin saanut ees pidetty tätä kämppää (H1)

käyn tuol niinku äidin luona kuinkin niin varmaan pari kertaa kuussa... käyn siellä... jääkaapilla niinku silleen (H3)

Jälkihuolto nuorilla vaikuttaa olevan luonteva suhde vanhempiinsa, vaikka taustalla on usein pitkä sijoitus, josta on muutettu omaan asuntoon ja itsenäistymistä on opeteltu sijoituspaikassa kodin ulkopuolella. Sarianna Reinikainen toteaa väitöskirjassaan Nuorisokodista maailmalle – Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä, että moni hänen haastateltavistaan kertoi itsenäisen elämän alun kulkevan vielä pitkälti sidoksissa lapsuudenkotiin ja vanhempiin (Reinikainen 2009, 99).

5.2 Jälkihuollon sosiaaliohjauksen suunnitelma

Jälkihuollon asiakassuunnitelmaan kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet, sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, sekä hänen vanhemmilleen, huoltajilleen, tai muille hänen kasvatuksestaan ja hoidostaan vastaaville henkilöille (Lastensuojelulaki 2007.) Sosiaaliohjauksen suunnitelmaa ei lakiin ole kirjattu, eikä erillinen sosiaaliohjauksen suunnitelma juurikaan ole käytössä jälkihuollon sosiaaliohjauksen työvälineenä. Vantaalla toteutettiin vuosina 2007-2009 Sosiaaliohjauksen mahdollisuudet asiakastyössä -hanke, jolla tuotiin käytäntöön sosiaali- ja terveystieteiden tehtävärakennesuosituksen myötä. Hankkeen tavoitteena oli antaa hankkeeseen osallistuville asiakkaille sosiaaliohjausta, joka perustui yhdessä laadittuun sosiaalityön suunnitelmaan, joka ohjasi sosiaaliohjaajien työtä. Kiuru päätyi tutkimuksessaan siihen, että myös aikuissosiaalityössä suunnitelma tukee sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan työtä. Tutkimuksen perusteella suunnitelma on toimiva työväline, kun sitä tarkistetaan aika ajoin ja tavoitteet asetetaan riittävän pieniksi ja toteutettavaan järjestykseen (Kiuru 2009, 64.) Kiurun tutkimus liittyy aikuissosiaalityöhön ja siinä tehtävään asiakassuunnitelmaan, mutta Kiuru näkee suunnitelman erityisenä työvälineenä sosiaaliohjaukseen, missä tämä yhdyttyä myös jälkihuollon sosiaaliohjauksen suunnitelman käyttötarkoitukseen.

Jälkihuollon sosiaaliohjauksen asiakassuunnitelma on tarkoitettu jäsentämään ja konkretisoimaan jälkihuollon asiakassuunnitelmassa asetettuja tavoitteita. Sosiaaliohjauksen suunnitelmaan kirjataan todelliset toteutettavat tavoitteet, jotka suunnitellulle jaksolle asetetaan. Tavoitteiden asettelussa pyritään siihen, että tavoitteet ovat toteutettavissa. Pienet, konkreettiset ja yksinkertaiset tavoitteet ovat usein helpommin hallittavissa ja haltuunotettavissa ja luovat pohjaa muutokselle (Borg & Mannerström 2002, 13). Suunnitelman toimivuus realisoituu vasta asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutuksessa työskenneltäessä asetettujen tavoitteiden parissa (Borg & Mannerström 2002, 54).

Aino Kääriäinen puhuu väitöskirjassaan osallistavasta dokumentoinnista, jossa sekä asiakkaalle että työntekijälle tulee näkyväksi se, miten toinen asiakkaan tilanteen ymmärtää (Kääriäinen 2003, 167). Sosiaaliohjauksen suunnitelman tarkoitus on määrittää ennen kaikkea sosiaaliohjaajan ja jälkihuoltonuoren yhteistä työtä. Jälkihuoltonuoren osallistamisen voisi nähdä edellytyksenä sosiaaliohjauksen suunnitelman toteutumiseksi. Suunnitelma on dokumentti, joka tehdään yhdessä ja jonka toteuttamiseen osapuolet sitoutuvat.

Jälkihuollon sosiaaliohjauksen prosessin mukaisesti sosiaaliohjausta arvioidaan noin neljän kuukauden välein. Jälkihuollon asiakassuunnitelma tulisi tehdä vähintään kerran vuodessa, jolloin tälle jaksolle mahtuu noin kolme sosiaaliohjauksen suunnitelmaa.

Haastattelujen perusteella nuoret kaipasivat luotettavaa ja läsnä olevaa työntekijää, joka kuitenkin tuuppii häntä eteenpäin. Jälkihuollon asiakassuunnitelmissa on kirjattu paljon erilaisia tavoitteita, mutta konkretian tasolle tavoitteita ei yleensä asiakassuunnitelmissa viedä. Tähän tutkimukseen nostetuissa asiakassuunnitelmissa (LIITE 4) tavoitteet ovat useimmiten yleisellä tasolla olevia tavoitteita kuten viranomaisasioiden hoitamista, perheen pelisääntöjä, itsenäistymistä tai arjen hallintaa, viranomaisasioiden hoitoa tai tukea vanhemmuuteen. Haastatteluissa ja Tuplatiimi-työskentelyssä tavoitteet sanoitettiin lähemmäksi konkretiaa ja todellisuutta. Tuplatiimissä asumiseen liittyvä Kontrollointi ja patistelu -teema täsmennettiin vielä vuokranmaksun seurantaan ja opiskelujen etenemisen seurantaan. Haastatteluissa asioiden hoitaminen loppuun asti koettiin tärkeäksi asiaksi ihan asioiden hoitumisen, mutta myös laajemmin voimaantumisen ja onnistumisen tunteena. Yhdessä asiakkaan kanssa tehdyllä, riittävän pieniin tavoitteisiin tähtäävällä suunnitelmalla voidaan saada nuorelle onnistumisen ja loppuun asti tekemisen kokemuksia, jotka tukevat häntä itsenäistymisessä ja omillaan pärjäämisessä (Huotari 2010, 93). Dokumentointi voi olla reflektiivistä, yhdessä asiakkaan kanssa tehtävää työtä. Tiedon tuottaminen voidaan nähdä dynaamisena, muuttavana ja sen tulee tapahtua

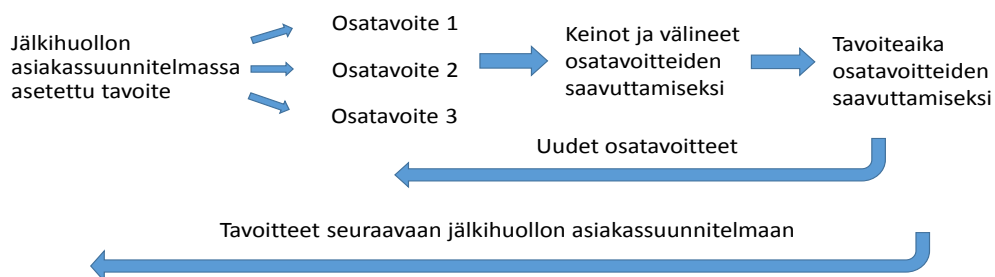
vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Dokumentointi ei ole vain kirjaamista, vaan se on vuorovaikutuksellinen prosessi, jolla on vaikutusta asiakkaan, eli tässä tapauksessa nuoren saamaan palveluun (Kääriäinen 2003, 37.)

Tutkimusaineiston perusteella tässä tutkimuksessa on otettu esille viisi teemaa, jotka ovat nousseet aineistosta. Näistä viidestä teemasta tavoitteellista työskentelyä voidaan toteuttaa neljässä kohdassa; *asumiseen liittyvissä asioissa, päihteisiin ja mielenterveyteen liittyvissä asioissa, asioiden hoidossa ja itsenäisyyden tukemisessa. Henkinen tuki ja tsemppaus* on työtoteeseen ja läsnäoloon liittyvä asia, johon on vaikea luoda tavoitteita tai työskentelyn runkoa.

Sosiaalihuollon ammatillisen henkilön tehtävärakennesuosituksessa vuodelta 2007 asiakasprosessin ydinprosessia kuvataan kaaviona, jossa palvelusuunnitelmasta edetään toimenpiteiden kautta vaikutusten arviointiin ja ajoittain palataan takaisin palvelusuunnitelmaan (Sarvimäki, Siltaniemi toim. 2007, 23). Tätä kaaviota mukaillen sosiaaliohjauksen suunnitelman tavoitteen asettelua kuvaan tässä kaaviolla (KAAVIO 1), jossa jälkihuollon asiakassuunnitelmasta otetaan yksi tavoite. Tämä tavoite pilkotaan osatavoitteiksi ja kullekin osatavoitteelle sovitaan keinot ja ajankohta, mihin mennessä tavoitteeseen pyritään. Tavoitteet ja keinot ovat hyvin konkreettisia ja toteutus määritellään tapahtuvaksi viimeistään seuraavaan sosiaaliohjauksen suunnitelman tarkastamiseen mennessä. Mikäli osatavoite ei toteudu, se palautetaan seuraavan sosiaaliohjauksen suunnitelman osatavoitteeksi, tai jätetään pois, jos asia ei ole enää ajankohtainen. Sosiaaliohjauksen työskentelyn aikana saattaa nousta uusia tavoitteita, jotka viedään seuraavaan jälkihuollon asiakassuunnitelmaan.

KAAVIO 1. Sosiaaliohjauksen suunnitelman tavoitekaavio (Sarvimäki, Siltaniemi toim. 2007, 23 mukailten).

Sosiaaliohjauksen suunnitelman tavoitekaavio

Tavoitteiden pilkkominen edesauttaa tavoitteiden toteutumista. Tavoitteiden aikatauluttaminen antaa toisaalta tavoitteen toteuttamiselle aikarajan, mutta toisaalta määrittää jo lähtökohtaisesti tavoitteenasettelua.

6 TUTKIMUKSEN ETIIKKA

Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa ja suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat tulevat esille (Hirsjärvi ym. 2000, 155.) Tuomi & Sarajärvi (2004) kritisoivat tätä määritelmää sillä, että korostettaessa mahdollisimman luonnollista tiedonkeruun tapaa, unohdetaan tutkijan määritelty asema suhteessa tutkittavaan, jossa toisen väärin kohtelu ja vahingoittaminen saavat aivan toisenlaisen merkityksen verrattuna arkipäivän suhteisiin. Toiseksi, mitä avoimempi tiedonkeruumenetelmä on, sitä vaikeampi sen eettisyyttä on punnita (Tuomi & Sarajärvi 2002, 122.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä voidaan arvioida ja vakuuttaa mahdollisimman tarkalla paikkojen, ihmisten, toimintaympäristön ja tapahtumien kuvauksella. Haastattelututkimuksessa, millainen tämä tutkimus myös osaltaan on, tulee tarkasti kuvata haastattelun olosuhteet, paikka, haastattelun kesto ja mahdolliset häiriötekijät (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2004, 217.) Usean aineiston käyttö, triangulaatio, tarkoittaa myös tutkimuksen validiutta (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2004, 218).

Tämän opinnäytteen tarkoituksena oli tutkia sosiaaliohjauksen vaikutusta jälkihuolto nuorten itsenäistymiseen ja elämänhallintaan. Jotta saisin ensikäden tietoa siitä, millainen vaikutus ohjauksella nuoriin on, haastattelin jälkihuolto nuoria heidän kokemuksistaan sosiaaliohjauksesta. Haastattelin pääosin niitä nuoria, joiden kanssa en tee arkista ohjaustyötä. Näin asetelma pysyi enemmän tutkimushaastatteluna kuin sosiaaliohjaustapaamisena.

Haastattelin nuoret teemahaastattelurungon mukaan (LIITE 1). Haastattelussa käytiin läpi jokaisen nuoren kanssa tietyt teemat, jotta haastattelut ovat vertailukelpoisia toistensa kanssa ja tukevat tutkimuksen tarkoitusta. Analysoin teemahaastattelut ja kirjoitin analyysin tulokset tutkimukseen.

Tutkimuslupa on haettu tutkimuskunnalta 6.5.2014 ja myönnetty 12.5.2014. Haastateltavilta on pyydetty suostumus haastatteluun ja tutkimukseen osallistumiseen. Suostumuslomake on tutkimukseen liitteenä 2 (LIITE 2).

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Jälkihuollon sosiaaliohjaus on edelleen suhteellisen määrittämätön tehtävä lastensuojelun kentässä. Jälkihuolto itsessään on selkeästi määritelty laissa ja sen paikka lastensuojelun kentässä vaikuttaisi olevan selkeä, mutta jälkihuollon käytännön työssä vaikuttaisi olevan vielä aika kirjavuutta käytäntöissä. Uudessa sosiaalihuoltolaissa sosiaaliohjaus tehtävänimikkeenä on viimein kirjattu lakiin ja tehtävää on määritelty. Uutena jälkihuollon sosiaaliohjausta määrittävänä tekijänä on lakiin kirjattu asumisen ja toimeentulon turvaaminen jälkihuollossa. Lain mukaan jälkihuoltonuoren taloudellinen tilanne ja asumisolot on turvattava korjaamalla asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto, mikäli nuorella ei ole asuntoa tai asumisolot ovat olennaisilta osin puutteelliset (Lastensuojelulaki 2014). Erityisesti isommissa kaupungeissa jälkihuoltonuorten asuminen on pyritty järjestämään tarjoamalla heille jälkihuollon tukiasuntoja, joiden jälleenvuokraamisesta, asumisen ohjauksesta ja tuesta ovat vastanneet tähän tehtävään palkatut sosiaaliohjaajat. Se, miten kunnissa tätä lakia käytännössä tulkitaan, jää nähtäväksi, mutta lähtökohtaisesti laki vaikuttaisi olevan aiempaa velvoittavampi.

Tutkimuskunnassa jälkihuollon tukiasunnot ovat verraten uusi asia. Vuonna 2011 tukiasuntoja oli yksi ja tällä hetkellä tukiasuntoja on reilu kymmenen. Jälkihuollon tukiasunnossa asuminen määrittää koko sosiaaliohjausta hyvin paljon. Asumisen myötä sosiaaliohjaukseen liittyy asumisen tuen lisäksi taloudellista neuvontaa, ohjausta työhön, opintoihin tai aikuissosiaalityön luokse, jotta talous on turvattu. Täysimittaisen toimeentulotuen saannin ehtona on, että nuori sitoutuu työnhakuun, opiskeluun tai kuntouttavaan työtoimintaan. Näistä kieltäytyminen ei estä kokonaan saamasta toimeentulotukea, mutta toimeentulotuen perusosan määrää voidaan alentaa enimmillään 40% (Laki toimeentulotuesta 2002) Noin 480 € perusosasta 40% on jo niin paljon, että useimmat nuoret sitoutuvat johonkin toimintaan ja siihen, että sosiaaliohjaaja on mukana ohjaamassa näiden toimintojen piiriin. Tutkimuskunnassa sosiaaliohjauksen sitominen asumisen ehtoihin mahdollistaa

asumisen kontrollin ja valvonnan. Toisaalta säännöllisten tapaamisen myötä se mahdollistaa myös tukisuhteen syntyminen jälkihuoltonuoren ja ohjaajan välille. Itsenäistymisen ja elämänhallinnan viitekehyksessä tuettu asuminen luo turvallista raamia opetella itsenäistymisen ja aikuisuuden vaatimia perustaitoja. Tutkimuskunnan tukiasunnot sijaitsevat tavallisissa kerrostaloissa. Asumiseen liittyvä häiriökäyttäytyminen, kovaääninen juhlinta, riehuminen ja kutsumattomat vieraat herättävät melko nopeasti ärtymystä talon muissa asiakkaisissa, jotka tekevät herkästi valituksia taloyhtiön isännöitsijälle, joka edelleen on yhteydessä tukiasumisesta vastaavaan sosiaaliohjaajaan. Tukiasuntoon tehtävät vuokrasopimukset ovat aina määräaikaista ja uutta sopimusta ei välttämättä tehdä, jos asuminen ei onnistu.

Tuplatiimi-työskentelyssä noussut kontrollin ja patistelun teema vaikuttaisi olevan vahvasti läsnä sosiaaliohjauksen arjessa, erityisesti asumiseen ja toimeentuloon liittyen. Nuoret tuntuvat kuitenkin haastattelujen perusteella kokevan kontrollin ja patistelun ihan hyvänä asiana. Ainakin haastateltavina olleet nuoret haluavat tai haluaisivat toimia yhteiskunnan määrittämällä tavalla, käydä työssä tai opinnoissa, maksaa vuokraa ja vapaa-ajallaan harrastaa tavallisia harrastuksia. Yksi haastateltavista oli pettynyt itseensä siinä, että antoi lastensuojelulaitoksessa koettujen traumojen kantaa jälkihuollon työskentelyyn ja sen yli. Sijaishuollossa puhutaan usein laitostumisesta, jossa nuoren omat verkostot ja oma päätöksenteko kapeutuvat laitossijoituksen aikana, jolloin paluu sijoituksesta normaaliin elämään on haastavaa. Itsenäisen elämän valmiudet ovat monesti varsin hatarat nuoren muuttaessa täysi-ikäiseksi tultuaan lastensuojelulaitoksesta omaan asuntoon. Jälkihuollossa on noin kolme vuotta aikaa tukea täysi-ikäistä nuorta selviytymään itsenäisesti ja opetella elämänhallintaan liittyviä asioita, jotka normaalissa perheessä otetaan haltuun ajan kanssa yhdessä luotettavien vanhempien kanssa. Jälkihuoltonuori kantaa usein mukanaan myös aikanaan sijoitukseen johtaneita traumoja ja käsittelemättömiä asioita, jotka voivat vaikuttaa hänen kykyynsä luottaa ihmisiin ja ottaa vastaan neuvoja. Antonovskyn koherenssin tunteen käsite on osaltaan selittämässä jälkihuoltonuoren sisäistä

olotilaa erilaisten odotusten ja tulevaisuuspohdintojen äärellä (Antonovsky 1979, 10). Jälkihuollon tukiasumiseen liittyvät rajat ja raamit voivat siis olla luomassa turvallista kehystä opetella vastuullisuutta ja omien valintojen vaikutusta itseän.

Hyvää vuorovaikutusta ja läsnäoloa ei voi liiaksi sosiaalihjauksessa korostaa. Tässä ja monissa muissa jälkihuoltoa käsittelevissä tutkimuksissa aito, asiantunteva ja sensitiivinen aikuinen on sellainen työntekijä, joka kohtaa nuoren asiantuntevasti ja hyvin. Jälkihuoltonuori joutuu usein itsenäistymään turhan varhain taitoihinsa nähden. Nuoren läheisverkosto on saattanut sijoituksen aikana hiljalleen jäädä etäiseksi, omien asioiden hoitamista ei ole saanut riittävästi harjoitella eikä apua ole aina ja lähellä saatavilla. Nuori on voinut kokea sijoitusaikana paljon pettymyksiä suhteessa viranomaisiin ja asioiden hoitoon, ja nyt täysi-ikäisenä hän joutuu tukeutumaan uuden viranomaisen apuun. Tämä ei välttämättä ole ohjaussuhteen lähtökohtana mitenkään hedelmällinen, mutta avoimella vuorovaikutuksella ja ohjauksen suunnittelulla voidaan päästä työskentelyssä hyvin alkuun.

Sosiaalihjauksen suunnitelma ei ole kunnissa yleisesti käytössä. Suurimmissa kaupungeissa on tehty erillisiä tukiasumista ohjaavia suunnitelmia, mutta kokonaisvaltaisena jälkihuollon asiakassuunnitelman tavoitteita konkretisoivana ja jäsentävänä asiakirjana tällaista ei vielä ole juurikaan käytössä. Sosiaalihjauksen suunnitelman tarkoitus on jäsentää sosiaalihjauksen työskentelyä riittävän pienten ja yksinkertaisten tavoitteiden kautta, jolloin asetetut tavoitteet on mahdollista saada toteutumaan. Onnistumiset taas lisäävät nuoren ja työntekijän motivaatiota tarttua seuraaviin haasteisiin. Tämä opinnäytetyö ei ole opas sosiaalihjauksen suunnitelmien tekemiseen, vaan tutkimuksessa nostetut ohjauksen teemat antavat suuntaa niille aiheille, joita sosiaalihjauksen suunnitelmiin saattaa olla hyödyllistä otsikoida.

Tämän tutkimuksen aineistoina on käytetty jälkihuollon asiakassuunnitelmia, Tuplatiimi-työskentelyä ja jälkihuoltonuorten haastatteluja. Aineistotriangulaatiolla

on pyritty siihen, että jälkihuollon asiakassuunnitelmien sosiaaliohjauksen tavoiteasettelu, Tuplatiimissä työntekijöiden esiin nostamat sosiaaliohjauksen painopisteet ja nuorten omat kokemukset ja toiveet kohtaisivat toisensa viimeistään sosiaaliohjauksen suunnitelmallisen työn pohdinnassa. Tässä tutkimuksessa aineistoista onkin haettu yhteneväisyyksiä, jotka on nostettu lähempään käsittelyyn aineiston analyysivaiheessa. Erilaiset aineistot ovat vahvistaneet asumisen merkitystä työskenneltäessä itsenäistyvän jälkihuoltonuoren kanssa ja erityisesti nuorten haastattelut ja Tuplatiimi-työskentely vahvistavat ajatusta tukevasta ja eteenpäin tuuppivasta työotteesta, jossa sensitiivisesti, mutta jämäkästi nuorta ohjataan saattamaan asiat loppuun. Jotta mahdollistetaan se, että asiat tulisivat hoidetuksi loppuun, niin tutkimusaineisto on tehnyt näkyväksi myös tavoitteiden pilkkomisen tärkeyden. Jälkihuollon asiakassuunnitelman tavoiteasettelu jää usein melko yleiselle tasolle ja sosiaaliohjauksessa näitä tavoitteita tulee pilkkoa konkreettisemmiksi ja saavutettavammiksi. Tähän tarpeeseen voi olla vastaamassa sosiaaliohjauksen suunnitelma.

Tutkijan vaihdettua työpaikkaa tämän tutkimuksen aiheiden käytännön soveltaminen – tulosten vieminen arkeen ja suunnitelmallisen työskentelyn arviointi – jäävät nyt tässä kontekstissa toteutumatta. Sosiaaliohjaus on verraten vähän tutkittu aihe. Tulevaisuudessa olisi hyvä toteuttaa sosiaaliohjauksen suunnitelmia käytännössä ja arvioida niitä.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino
- Antonovsky, Aaron 1979. Health, stress and coping. San Francisco: Jossey-Bass.
- Arnett, Jeffrey Jensen 2000. Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist* 55 (5), 469–480.
- Arnett, Jeffrey Jensen 2003. Conceptions of the transition to adulthood among emerging adults in American ethnic groups. *New Directions for Child and Adolescent Development* 2003 (100), 63–74.
- Arnett, Jeffrey Jensen 2004. *Emerging adulthood: the winding road from the late teens through the twenties*. Oxford: Oxford University Press.
- Borg, Pekka & Mannerström, Kaija (2002) Haagan sosiaalipalvelutoimiston suunnitelmallisen sosiaalityön projekti. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, selvityksiä 2002:11.
- Collins, Mary Elizabeth 2001. Transition to adulthood for vulnerable youths: A review of research and implications for policy. *The Social Service Review* 75 (2), 271–291.
- Collins, Mary Elizabeth 2004. Enhancing services to youths leaving foster care: Analysis of recent legislation and its potential impact. *Children and Youth Services Review* 26 (11), 1051–1065.
- Erikson, Erik 1982. *Lapsuus ja yhteiskunta*. Jyväskylä: Gummerus.
- Erikson, Erik 1983. *Identity: youth and crises*. London: Faber and Faber.
- Erikson, Erik 1994. *Identity and the life cycle*. New York: Norton.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. – Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Toim: J. Aaltola & R. Valli. Jyväskylä: PS- kustannus. 26–45.
- Hakoniemi, Jenni 2013. Lastensuojelun jälkihuolto nuoren itsenäistymistä tukemassa. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Hallituksen esitys sosiaalihuoltolaiksi ja erääksi siihen liittyviksi laeiksi.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9763020&name=DLFE-30014.pdf. Viitattu 23.3.2015

Havighurst, Robert James 1972. Developmental tasks and education. New York: McKay.

Helin, Kari 1993. Tuplavoimin muutokseen. Osallistaminen johtamisessa. 2.painos. Imatra: Innotiimi.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2006. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University press.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Honkakoski, Arja 2005. Sosiaaliohjauksen käsite – jäännös vai mahdollisuus. Puheenvuoro. JANUS vol 13 (2), 211-217. Saatavissa: http://www.sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0205/puheenvuoro6_0205.pdf. Viitattu 16.1.2015

Huotari, Rauni 2010. Omillaan toimeentuleva aikuinen. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu –työ.

Härkönen, Hanna 2003. Tavataanko toimistolla? Lastensuojelun jälkihuollon toteutuminen täysi-ikäisten nuorten kohdalla. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Pro gradu –tutkimus.

Jahnukainen, M. 2004. Koulukodissa ja koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten koulukotikokemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002. Stakes. Aiheita 29/2004. Helsinki.

Jurvansuu, Riitta 2013. ”Jälkihuolto rulettaa”. Jälkihuollossa olevien nuorten osallisuuden kokemus koulutus- ja työelämään kiinnittymisessä. Kemistornion ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Kiuru, Taina 2009. Sosiaaliohjauksen asiakassuunnitelmat – sosiaaliohjaushanke Vantaalla. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

- Kivistö, Jaana 2006. ”Missä mä olisin muuten?” Nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista. Turun yliopisto. Ammatillinen lisensiaattitutkielma. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: http://www.sosnet.fi/includes/file_download.asp?dep_tid=16345&fileid=14615&file=20081202103114.pdf&pdf=1 Haettu 19.2.2015
- Kosomaa-Hovatta, Mia 2013. Jälkihuollon asiakasraati - Espoon jälkihuoltonuoret kokemusasiantuntijoina. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö
- Kuronen, Orvokki 2013. Jälkihuollon asiakkaan kokemukset sosiaalityön kontekstissa. Lapin yliopisto, Pro gradu –työ.
- Kääriäinen, Aino 2003. Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina – dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Akateeminen väitöskirja.
- Laitonen, Jonna 2006. Jälkihuoltokäytännöt Hämeenlinnassa. Jälkihuollon toteuttaminen ja jälkihuoltokäytännöt nuoren selviytymisen ja itsenäistymisen tukijana. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu –työ.
- Laki toimeentulotuesta 30.12.2002. Viitattu 26.4.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=toimeentulotuki>
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 26.4.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L12P76>
- Lastensuojelulaki 30.12.2014/1302. Viitattu 26.4.2015
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L12P76>
- Launamo, Hanne 2013. Nuorten vanhemmuuden tukeminen jälkihuollon tukiasuntotoiminnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Terveiden edistämisen koulutusohjelma. Johtaminen perhetyössä ja perhehoitotyössä. Opinnäytetyö.
- Lehtinen, Erno & Kuusinen, Jorma 2001. Kasvatuspsykologia. Helsinki: WSOY.

- Luomi, Jouko 2008. Tuplatiimin taikaa. Menetelmäanalyysi NLP – viitekehyksessä. Tampereen yliopisto. Aikuiskasvatus. Pro gradu -työ
- Mendes, Philip & Moslehuddin, Badal 2006. From depeence to interdepeence. Towards better outcomes for young people leaving state care. Childen Abuse Review 15 (2), 110–126.
- Mäkinen, Päivi; Raatikainen, Eija; Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOY.
- Niemelä, Solja 2009. Nuorten päihdeongelmien ehkäisy ja hoito. Teoksessa Tuukka Tammi, Mauri Aalto ja Anja Koski-Jännes (toim.) Irti päihdeongelmista. Helsinki: Edita, 49–73.
- Nurmi, Jan Erik 1997a. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa: Paula Lyytinen, Mikko Korhakangas & Heikki Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 256–274. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu –tutkielma.
- Nurmi, Jan Erik 1997b. Self-definition and mental health during adolescence and early adulthood. Teoksessa: John Schulenberg, Jennifer Maggs & Klaus
- Palomäki, Susanna 2004. Sosiaalityöntekijän paikka vieraskentällä. Ammatillisen aseman varaan rakentuneet sosiaalityöntekijän identiteetit Tampereen yliopistollisessa sairaalassa. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan laitos. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma.
- Pohjola, Kemppainen, Väyrynen 2012. Sosiaalityön vaikuttavuus. Lapin Yliopistokustannus
- Prior, Lindsay 2003. Using Documents in Social Research. London: SAGE Publications.
- Raitakari, Suvi 2006. Neuvottelut ja merkinnät minuuksista – vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palavereissa ja tukisuunnitelmissa. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Akateeminen väitöskirja.

- Reid, Carrie 2007. The transition from state care to adulthood: International examples of best practices. *New Directions for Youth Development* 2007 (113), 33–49.
- Reinikainen, Sarianna 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsingin yliopisto. Käyttätymistieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Riihinen, Olavi 1996. Elämänhallinta-käsitteen erittelyä ja ongelmia. Teoksessa: Raimo Raitasalo (toim.) *Elämänhallintaa etsimässä. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia* 13. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 16–34.
- Saukko Merja 2008. ”Se tosiaan vaihtelee...se elämänkulku”: lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Tampereen yliopisto. Pro gradu –tutkielma.
- Saarenpää, Raija 2008. ”Mä oon jälkihuoltonuori”. Tutkimus jälkihuoltonuorten itsenäistymisvaiheesta. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Pro Gradu -työ
- Salminen, Reetta 2013. Lastensuojelun paikallinen palvelujärjestelmä. Sosiaalityöntekijöiden, sosiaaliohjaajien ja johdon jäsenyyksiä. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön pro gradu –työ.
- Sarvimäki, Pirjo & Siltaniemi, Ari 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilön tehtävärakennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007/14.
- Slåen, Torfinn & Mantere, Veikko. 1999. *Tuplatiimi opas tehokkaampiin palavereihin*. Vantaa: Innotiimi
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Viitattu 26.4.2015
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Toikko Timo & Rantanen Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.
- Tuomi & Sarajarvi 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

LIITE 1: Nuoren teemahaastattelurunko

NUOREN TEEMAHAASTATTELURUNKO

Taustatiedot:

- nuoren perhesuhteet
- huostaanottoon vaikuttaneet syyt
- koulutus- työ ja ammattitiedot
- nykytilanne: asuminen, perhesuhteet, sosiaaliset suhteet

Jälkihuolto:

- jälkihuolto käsitteenä. Mitä tarkoittaa? Mihin oikeuttaa ja mitä velvoittaa?
- jälkihuollon asiakassuunnitelma
 - suunnitelmassa asetetut tavoitteet
 - suunnitelman tekoon osallistuneet henkilöt
 - nuoren oma panos suunnitelman tekemisessä

Jälkihuollon sosiaaliohjaus:

- mitä sosiaaliohjaus on käytännössä?
- Mitä sosiaaliohjauksesta on sovittu?
- miten usein on tapaamisia sosiaaliohjaajan kanssa? Kenen aloitteesta tavataan? Mitä tapaamisilla tehdään?

Jälkihuollon sosiaaliohjaus elämänhallintaa tukemassa:

- ulkoinen elämänhallinta.
 - opiskeluun tai työhön ohjautuminen
 - nuoren rahankäytössä ja taloudenpidossa tukeminen
 - arjen asiat, papereiden täyttäminen, omien asioiden hoitaminen

Hoitaako nuori itse asiansa vai hoitaako ohjaaja puolesta? Saisiko nuori hoidettua arjen asiat ilman sosiaaliohjauksen tukea? Sosiaaliohjaajan tuki koulutuspaikkoihin hakeutumisessa, yhteishaussa, työhaussa.

- sisäinen elämänhallinta
 - omista päätöksistä vastuun kantaminen
 - vaikeiden tilanteiden käsittely ja niiden hyväksyminen ja eteenpäin meneminen
 - koulutus- tai työuravalintojen tekeminen ja työskentely niiden eteen

Itsenäistymisen myötä oma vastuu lisääntyy. Miten nuori kokee onnistuneensa vastuunsa kantamisessa? Miten nuori hoitaa vaikeat tilanteet? Onko sosiaaliohjaaja ollut tukena näissä vaikeissa tilanteissa? Onko opiskeluun hakeutuminen hoitunut itsenäisesti vai jonkun tukemana? Onko opiskelun tai työn aikana tullut tilanteita, joissa sosiaaliohjaus on ollut hyödyksi tai haitaksi?

Vuorovaikutus

- vuorovaikutus viranomaisten kanssa
- vuorovaikutus sosiaalihoajaan kanssa
 - millainen suhde sosiaalihoajaan? Mikä vaikuttaa hyvän vuorovaikutuksen syntymiseen? Mikä estää vuorovaikutusta ohjaajan kanssa? Millainen vuorovaikutus tukisi parhaiten asioiden hoitamista?
- nuori suhteessa vanhempiinsa
- nuori suhteessa kavereihinsa

Kokemukset hyvistä ja huonoista vuorovaikutustilanteista. Vuorovaikutuksen merkitys asioiden hoitamisessa. Hyvä vuorovaikutus edistää asioiden hoitumista ja huono vuorovaikutus estää sitä? Vuorovaikutuksella ei ole merkitystä? Kehen nuori on yhteydessä, jos hänellä tulee ongelmia? Kehen nuori on yhteydessä, jos hän on erityisen iloinen jostakin? Sosiaalihoajaan rooli nuoren elämässä?

LIITE 2: Suostumus tutkimukseen

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

Minua on informoitu Sauli Soinin Diakonia-ammattikorkeakouluun tekemästä ja sosiaalityön alaan kuuluvasta opinnäytetutkimuksesta, joka käsittelee lastensuojelun jälkihuollossa olevien nuorten jälkihuollon sosiaalihojausta. Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan yllä mainittuun tutkimukseen. Annan samalla suostumukseni siihen, että haastattelutietojani ja jälkihuollon asioinneistani dokumentoituja asiakirjojani saa käyttää aineistona yllä mainitussa opinnäytetutkimuksessa.

Tiedän, että haastattelut nauhoitetaan. Nauhat säilytetään siten, että ne eivät tule ulkopuolisten käyttöön ja ne hävitetään, kun haastattelut on saatettu kirjalliseen muotoon.

Tiedän, että kommenttejani voidaan käyttää aineiston esittelyssä, mutta henkilöllisyyttäni tai muita sellaisia tietoja, joista minut voisi tunnistaa, ei tuoda opinnäytetutkielmassa esille.

Olen tietoinen, että minulla on mahdollisuus peruuttaa suostumukseni tutkimukseen tai keskeyttää se milloin vain.

Aika ja paikka

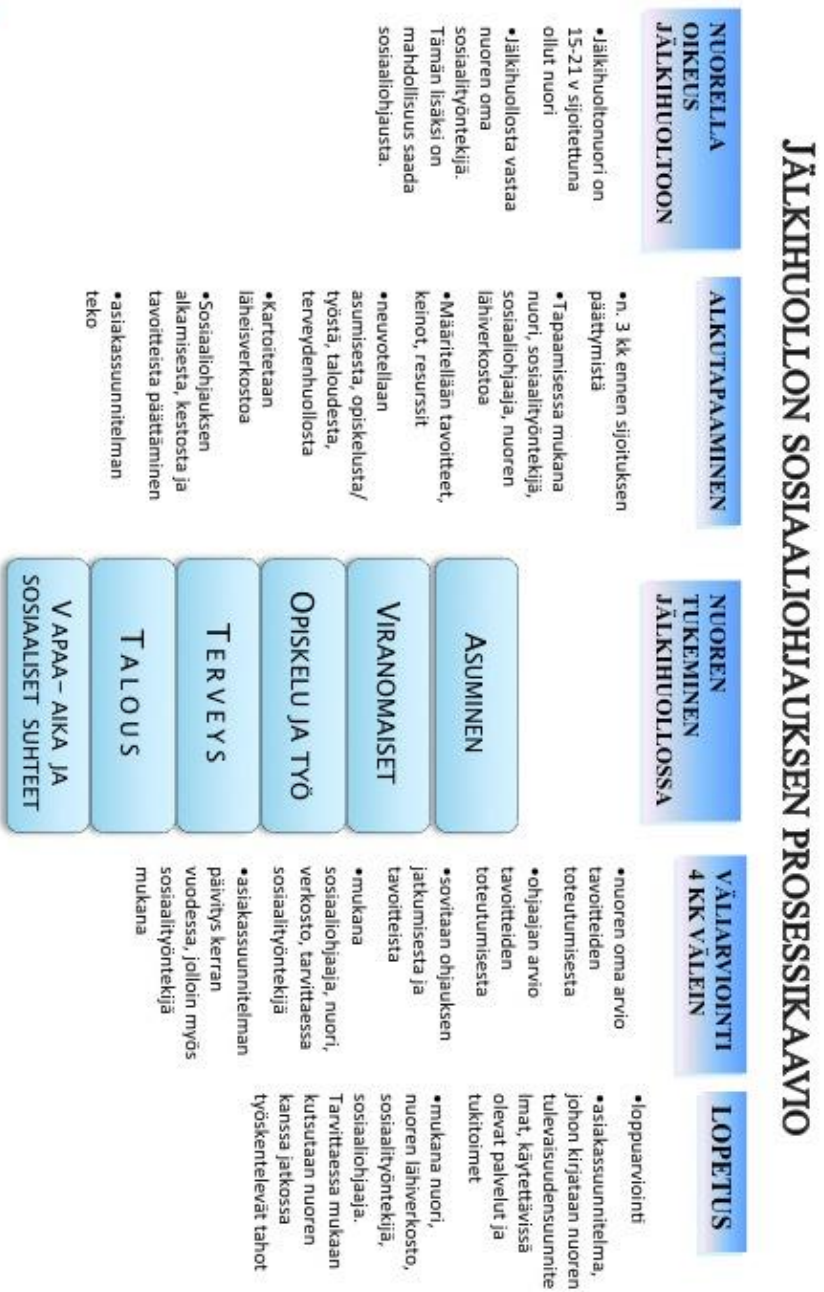
Suostumuksen antajan allekirjoitus

Nimen selvennys

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

Nimen selvennys

LIITE 3: Jälkihuollon sosiaaliohjauksen prosessikaavio

LIITE 4: Jälkihuollon asiakassuunnitelmakoonti

Dokumentti	Dokumentin päiväys	Tavoite sosiaaliohjaukselle
D1	14.10.2013 12.12.2013	Jälkihuollon tukiasunto Itsenäistymisen tukeminen, viranomaisasioiden hoitoa, kodin rakentelua (huonekalujen kokoamista yms.)
D2	30.10.2013	Jälkihuollon tukiasunto, itsenäistymistä, arjen hallintaa ja omien asioiden hoitamista
D3	22.08.2008 16.10.2013	Tukea elämänhallinnassa ja aikuistumisessa Käy säännöllisesti koulua ja suoritettua opintojaan. Koulumotivaation ylläpitäminen. Tavoitteena saada oma budjetti pitämään ja harjoitella järkevää rahankäyttöä
D4	8.11.2013	Keskustelu alkoholikäytöstä, riskeistä ja vaikutuksista. Tukea asioiden selvittelyssä. Keskustelutukea perheenjäsenten tulehtuneiden välien avaamisessa. Perheen pelisääntöjä.
D5	10.9.2013	Ei tavoitteita, ohjaaja mukana suunnitelmapalaverissa
D6		Suunnitelmassa ei mainita sosiaaliohjausta
D8	4.2.2014	Opiskelu- ja etuusasioiden selvittämistä. Mielenterveyspalveluihin pääsemisen auttamisessa.
D9	24.10.2013 14.3.2014	Kurssin tai muun järkevän asian etsimistä. Jälkihuollon tukiasunto Asuntohakemusten täyttämistä
D10	4.7.2012	Yleisesti jälkihuollon tavoitteita: Terveen kasvun ja kehityksen tukeminen. Kotiutumisosprosessin edistäminen kotiutumisen jälkeen. Nuoren ja vanhempien tuki ja ohjaus.
D11	24.4.2012	Aloitetaan jälkihuoltotyöskentely. Työskentelyn avulla pyritään

	5.3.2013	<p>löytämään sopiva asumisratkaisu ja opiskelupaikka. Tarvittaessa olla avuksi myös psykiatrisen hoidon hakemiseen liittyvissä asioissa. Tavoitteena on, että nuori pystyisi itsenäistymään ja opiskelemaan sellaisen ammatin, joka vastaa hänen toiveitaan ja taipumuksiaan. Asunnon etsimisessä ja muissa käytännön asioissa auttaa sosiaaliohjaaja.</p> <p>Sosiaaliohjaaja pitää harvakseltaan yhteyttä</p>
D12	24.9.2013	Tukee nuoren itsenäistymistä. Auttaa asumistuen ja toimeentulotuen hakemisessa.
D13	9.9.2011	Tukien hakemista, lomakkeiden täyttöä
	5.9.2013	Ei tavoitteita
D14	2.3.2011	Ohjaaja valmis auttamaan nuorta, kun tämän elämäntilanne on selkeämpi
	29.6.2011	Tilanne haasteellinen. Nuori voi tarvittaessa olla yhteydessä ohjaajaan.
	24.4.2012	Päihdehoitoon ohjaamista. Toimeentulotuen hakemisessa auttamista.
	3.12.2012	Verkostoneuvottelu päihdehoitopaikan ja lastensuojelun kesken. Sosiaaliohjaaja koollekutsuja.
		Jälkihuollon sosiaaliohjaus päättyy toiselle paikkakunnalle muuton vuoksi.

LIITE 5: Tuplatiimi-työskentely

Tuplatiimi-työskentelyssä osallistujat kirjasiivat lapuille sosiaaliohjauksen merkityksiä ja jaottelivat ne viiteen aihepiiriin, jotka on koottu taulukkoon omiin sarakkeisiinsa. Tummennetulla kirjoitetut laput olivat viisi tärkeimmäksi koettua asiaa.

	Henkinen tuki - "mitä kuuluu" - tsemppaus	"Kontrollointi" ja patistelu - vuokranmaksun seuranta - opiskelijan etenemisen seuranta jne	Oman elämän hallinta	Terveys, siitä huolehtiminen
Tiivis yhteistyö stt:n kanssa	Ohjaus eri palveluiden piiriin	Asunto. Asuminen, siihen liittyvät asiat	Sosiaaliohjaus elämästä, syyseuraus	Päihteet , elämänhallinta
Pro Consonaan kirjaaminen	Käytännön asiat ja niissä auttaminen , selvittämisen (esim. lomakkeet, armeija, kela, muutto, arkiset asiat kotona jne.	Avustaminen asunnon hankkimisessa	Aktivoiminen myös "mukavissa asioissa" → erilaisiin harrastuksiin tms. vieminen	Keskustelutukea/"hoi dollisia" keskusteluja
	Käytännön tuki/ohjaus /apu etuuksien hakemiseen - tt-tuki - opintotuki jne.	Hyvää asumisen ohjausta	Mielekäs vapaa-aika, harrastukset, niissä alkuun pääseminen	Ohjaus terveelliseen elämään
	Avustaminen opiskelupaikan tai	Asumiseen liittyvissä asioissa auttaminen - muuttoilmoitus - kotivakuutus	Harrastuksiin ohjaamista	Päihdehoitoon ohjaamista

	työpaikan saamisessa	- tv:n viritys - hyllyjen kasaaminen		
	Toimentulo on liittyvät asiat ja että kaikki on kunnossa ja haettu	Toimeentulotuki-päätösten tekemistä	Opiskelu/Työ/Mielekäs tekeminen	Itsestä hyvä huolehtiminen (ruoka, juoma etc.)
	Nuoren aktivoiminen esim. työnhakuun, opiskeluihin jne. liittyen → konkreettinen apu; mennään yhdessä, katsotaan netistä yhdessä jne.		Sosiaaliset suhteet, perhe, parisuhde	Päihdekeskusteluja
	Ohjaus arkipäivän asioissa Yhdessä tekeminen			
	Raha-asioissa tukemista ja ohjaamista			

LIITE 6: Teemahaastattelujen koonti

	Asuminen	Asioiden hoitaminen	Perhesuhteet	Itsenäistyminen ja elämäntilanne	Psykososiaalinen tuki, ohjaus palveluihin, vuorovaikutus	Päihteet ja ohjaus
H1	<ul style="list-style-type: none"> - asuu kerrostalossa yksin, vuokralla. - Häätö ensimmäisestä asunnosta. Uusi asunto nopeasti, mikä on ollut hirmu kiva asia. - on saanut jälkihuollosta tasapainoa siihen, että yleensäkin pystyy asumaan ihmisarvoista asuntoa - ekaa kertaa sai uusittua asumistuen ajoissa. Tärkeintä on maksaa vuokra, jotta asunto säilyy - jälkihuollosta saanut apua siihen, että saa kämpän pidettyä 	<ul style="list-style-type: none"> - Käytännössä mukana on ollut hoitamassa jotain asioita ja sitten on tavattu muutaman kerran. - muuten ei muista muuta, koska mitään konkreettista ei olla saatu aikaan - hakemusten toimittaminen ajallaan esimerkiksi Kelaan - peruselämän- taidoissa, kuten kämpän siivoamisessa, ostosten teossa ja hakemusten viemisessä autettaisiin - ystävällistä tuuppimista. Ei tarvi tuuppia tekemään mitään asiaa, mutta kuitenkin selkeästi edellyttäisi sitä -työntekijä ei ole vaan töissä, vaan oikeasti on kiinnostunut, eikä 	<ul style="list-style-type: none"> - äiti asuu lähellä ja on tosi paljon tekemisissä äidin kanssa -isää ei laske perhesuhteisiin - nuorempi pikkuveli on varmana paras ystävä, mutta vanhemman pikkuveljen kanssa kommunikointi on tosi epärehellistä ja inhoavat toisiaan - äiti on auttanut. Ilman häntä ei olisi saanut pidettyä asuntoa - on yhteydessä sosiaaliohjaajaan ainoastaan siinä tilanteessa, kun äiti ei voi auttaa 	<ul style="list-style-type: none"> -peruskoulun loppuun saattaminen on kiinni siitä, kuten moni muikin asia elämässä, että ei ole oikein päässyt eteenpäin. Ensin olisi pitänyt hoitaa mielenterveydellisiä ongelmia ja sitten koittaa hoitaa peruskoulua - jälkihuolto on taannut sen, että saa rahaa. Väillä pyytänyt apua, mutta vasta pakon edessä saanut apua, esimerkiksi silloin kun sähkötkö ovat katkenneet - jälkihuolto-suunnitelmassa asetettu tavoitteeksi peruskoulun loppuunsaattaminen ja psykiatrian poliklinikalla käyminen -oma panos siihen asioiden hoitoon ei ole ollut sitten kuitenkaan iso - joka kuukausi 	<ul style="list-style-type: none"> -harrastuksiin on tuettu, mutta ei ole halunnut itse lähteä tekemään - ikävät kokemukset sijaishuoltopaikasta estää sen, että ei ota apua vastaan lainkaan, vaikka avun vastaanottaminen olisikin järkevää -ei tee vuorovaikutuksessa eroa sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan välillä. Persoonallisuus ratkaisee. - auktoriteettiongelma. kukaan sosiaalitoimen kanssa missään yhteydessä oleva henkilö ei ole mitenkään luotettava tai sellainen, jonka haluaisi elämänsä mukaan - työntekijän tulee olla ystävällinen, asiallinen ja keskittynyt siihen, mitä ollaan hoitamassa. Työntekijän ei myöskään tarvitse päivitellä sitä, miten joku asia ei ole tullut vieläkkään hoidettua - omista ongelmista voi kertoa melko avoimesti, etenkin jos odottaa saavansa niihin apua - työntekijät vaihtuneet koko ajan, eikä voi tai halua luottaa, koska menee pieleen sitten 	

		luovuta vaikeamman asiakkaan kanssa -siivoominen ja kaupassakäynti sellaisia asioita, jotka nykyään pystyy tekemään itse		edelleen täysin tietämätön siitä, mitä kaikkea on hoitamatta, sähkölasku rästissä keväältä asti - viimeisen puoleltoista vuoden sisällä tapahtunut asioita, joiden seurauksena ei näe enää syytä olla itsepuoleltoista hoitamatta omia asioitaan, koska joskus on ollut kurjaa -negatiivinen asenne estää asioiden hoitamisen	kuitenkin -kauhea epäluottamus kaikkia ihmisiä kohtaan - ei voi sietää pienintäkään virhettä sosiaalityön ammattilaiselta - selkeä linja olisi voinut johtaa johonkin tulokseen	
H2	- asuu kämppiksen kanssa vuokralla - jälkihuollon vaikutus näkynyt erityisesti asunnon saamisessa - ei saanut asuntoa, koska ei ollut luottotietoja. Ajatteli, että joutuu turvakotiin asumaan	-jälkihuollossa saa sellaisen oman ohjaajan, joka käy Kelassa yhdessä nuoren kanssa ja auttaa sellaisissa asioissa, joita ei ymmärrä -arkijuttuja, kouluhommia, ja avustanut Kelassa, koska siellä menee hermo - toimeentulotukiasioiden hoitaminen yhdessä sosiaaliohjaajan	-yhteydessä äitiin, isään ei - vaikeassa tilanteessa on yhteydessä ensin äitiin, jonne haukkuu viranomaiset ja sitten on yhteydessä sosiaalitoimeen ja selvittää asiaa -	- ei koulua tai töitä haastatteluhetkellä - siinä vaiheessa kun tuli ongelmia, niin sosiaaliohjaaja tuli mukaan - rahankäytön ongelmia. Raha menee parissa päivässä. Toimeentulotuki tuli jossain kohtaa kahdessa erässä, mutta se järjestely ei toiminut - ei saa asioita aikaan, jos ei selvästi sanota,	- hankalissa tilanteissa auttaa, kun on ylipäättään tietoa siitä, että ohjaajaan voi olla yhteydessä - on ohjattu psykiatriseen hoitoon - on ohjattu kokeilemaan erilaisia kouluja, kuntouttavaa työtoimintaa ja töitä. On itsestä kiinni, että ei kiinnostu. Yritys ohjaajien puolelta on ollut kova. - todettiin kaksisuuntainen mielialahäiriö jälkihuollon loppuvaiheessa	-sijoitusaikana lisääntyvää päihteidenkäyttöä -A-klinikka-kontakti

		<p>kanssa</p> <ul style="list-style-type: none"> - ilman ohjaajaa ei olisi tullut lähettyä vieraaseen paikkaan - koulu-todistusten metsästämistä - jälkihuollon aikana on oppinut asioiden hoitamisen tärkeyden. Jos ei hoida asioita ajallaan, niin kaikki muutkin lykkäänty 		<p>että nyt ylös sohvalta ja tee asiat</p> <ul style="list-style-type: none"> -kämpin kanssa Kelaan hoitamaan asioita 		
H3	<ul style="list-style-type: none"> - asuu jälkihuollon asunnossa - sijoitusaikaisesta itsenäistymisen harjoittelusta jäi opiksi se, miten sitten omaa asumista hoidetaan - ohjaajan kanssa huonekalu-ostoksia - jälkihuolto-asunnolla hyvä sijainti ja reilusti halvempi kuin muut 	<ul style="list-style-type: none"> -jälkihuollossa on joku, joka auttaa sellaisissa asioissa, jotka voivat olla haastavia, koska ei ole tehnyt niitä aikaisemmin -jälkihuollon sosiaalihojaus on ollut sitä, että on opastettu täyttämään lomakkeita ja hoitamaan niitä sitten eteenpäin. -kouluasioissa tukemista - arjen asioissa, kuten paperityöt, vuokranmaksu tai kaupassakäynti ei koe tarvitsevänsä apua. 	<ul style="list-style-type: none"> - vanhemmat ovat eronneet. Äiti asuu lähellä, isä on poissaoleva - käy äidin luona jääkaapilla - äiti on ollut apuna asioiden hoitamisessa. Jos vähänkin mietityttää, voi kysyä sieltä - joitakin asioita tulee kaikkein mieluiten keskusteltua perheenjäsenten kanssa - äidin kanssa yhteyksissä vähintään kerran viikossa. Isän kanssa paljon vähemmän - 	<ul style="list-style-type: none"> - aikuislukio - sijoituspaikassa oli itsenäistymiseen luotu prosessi, jossa asuttiin itsenäistymissiivessä ja käytössä oli omaa rahaa, jolla ostettiin ruokaa ja muita perustarvikkeita - jälkihuolto-suunnitelmassa lukion loppuun saattaminen sitten jossain vaiheessa - sosiaalihojaaja voisi katsoa vähän perään - ei mitään käsitystä siitä, mitä tulee isona, mitä alkaa aikuisena tekemään ammatikseen 	<ul style="list-style-type: none"> -sosiaalihojaaja tsemppasi vähän peruskoulun loppuunsaattamisessa - sosiaalihojaajan tulee kuunnella, mitä mieltä nuori on ja mennä nuoren ehdoilla, että ei tule pakottamisen tunnetta mistään asiasta 	

H4	<p>-asuu yksin vuokralla - asunnon hankkinut itse, sosiaaliohjaaja ei ole ollut apuna -muuton jälkeen ei ole ollut yhteydessä sosiaaliohjaajaan.</p>	<p>-asioiden hoitamista tehnyt enemminkin äidin kanssa</p>	<p>- äidin ja isän kanssa tekemisissä. Äiti on läheisempi</p>	<p>- omaan asuntoon muuttamisen myötä vähentänyt oleellisesti kontaktinpittoa sosiaaliohjaajan kanssa, eikä ole sosiaalityöntekijään yhteydessä kuin pakollisissa asioissa</p>	<p>- sosiaaliohjaajan kanssa tehtävät asiat ovat olleet enemminkin kivoja juttuja, syömistä, keilausta, shoppailua tai kävelyä. -on tullut ihan hyvin toimeen sosiaaliohjaajan kanssa. Ei kuitenkaan koe nyt enää tarvetta sosiaaliohjaajalle.</p>	<p>- sosiaaliohjaaja on ollut mukana tutustumassa päihdehoitopaik-koihin - päihdekes-kusteluja sosiaaliohjaajan kanssa</p>
H5	<p>-asuu yhdessä tyttöystävän kanssa vuokralla -aiemmin asunut jälkihuollon tukiasunnossa, joka oli tosi huonossa kunnossa.</p>	<p>- sosiaaliohjaaja on auttanut toimeentulotukihakemusten täyttämässä ja muissa paperiasioissa - sosiaaliohjaaja on ollut apuna myös tekemässä asuntohakemuksia ja tekemässä ensimmäisen asunnon vuokrasopimusta</p>	<p>- isän kanssa on tekemisissä yhteisen harrastuksen kautta -äitiin myös yhteys, mutta näkee harvemmin</p>	<p>- työpaikan saamisen ja tyttöystävän kanssa yhteen muuttamisen myötä elämä on muuttunut. Sosiaaliohjaus loppunut myös tuossa samalla, koska tullut muutto toiselle paikkakunnalle. - elämä on ollut hankalampaa silloin, kun ei ole ollut työssä, eikä pelkkä koulussa istuminen ole oikein kiinnostanut. Työpaikan myötä ei ole enää tarvinnut joka kuukausi täyttää toimeentulotukihakemuksia ja miettii rahaa niin paljoa.</p>	<p>-alussa oli tekemisissä sosiaaliohjaajan kanssa enemmän ja säännöllisemmin. Sitten alkanut olemaan enemmän yhteydessä sosiaalityöntekijään, koska tarvinnut tukea lähinnä harrastusmaksuihin ja opiskelukirjoihin.</p>	